

**Lastensuojelun sijaishuollon vaikuttavuus ja indikaattorit
kansallisella tasolla mitattuna**

Joni Lähteenmäki
Pro gradu tutkielma
Turun Yliopisto
Sosiaalitieteiden laitos
Sosiaalityö
Kevät 2017

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaan tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin Originality Check -järjestelmällä

TURUN YLIOPISTO

Sosiaalitieteiden laitos

LÄHTEENMÄKI, JONI: Lastensuojelun sijaishuollon vaikuttavuus ja indikaattorit kansallisella tasolla mitattuna Pro gradu tutkielma, 59 s.

Sosiaalityö

Kesäkuu 2017

Tämän tutkielman tarkoitus on tutkia järjestelmällisellä kirjallisuuskatsauksella sitä, millä indikaattoreilla on mitattu suomalaisen sijaishuollon vaikuttavuutta sekä tarkastella sitä, mitä löydetty indikaattorit ovat paikannettuna hyvinvointitutkimukseen. Tutkielmassa tarkastellaan kymmenen aiemmin julkaistua tutkimusta sijaishuollon vaikuttavuudesta. Vanhin julkaisu on vuodelta 1998 ja uusin 2012. Aikaisempia tutkimuksia joissa olisi tarkasteltu millä indikaattoreilla sijaishuollon vaikuttavuutta on tutkittu sosiaalityössä on vähäistä.

Löysin kahdeksan indikaattoria, joilla on mitattu sijaishuollon vaikuttavuutta. Nämä indikaattorit olivat: koulutus, terveys, sukupuolierot, toimeentulo, työura, perhe ja parisuhde, sijoituksen välttäminen, sekä subjektiivinen kokemus. Indikaattorit paikantuivat sosiaalindikaattoreiksi hyvinvointitutkimuksen tutkimusperinteessä ja vaikuttavuuden mittaaminen voidaan nähdä olevan osa hyvinvointitutkimuksen evoluutiota, jota ohjataan myös poliittisesti.

Kiinnostuksen lisääntymisen sijaishuollon vaikuttavuuteen voidaan otaksua johtuvan sijaishuollon palvelurakennemuutoksesta. Euroopan unionin ja New Public Managementin tuomat muutokset 2000-luvulla ovat tarkoittaneet voimakasta muutosta yhteiskunnassa ja sosiaalipalveluiden uudelleen järjestämisessä. Vaikuttavuuden vaadetta perustellaan kilpailukyvyllä, kustannusten tasapainolla sekä läpinäkyvyydellä, jotka kaikki ovat New Public Managementin määreitä. Kunnat ovat siirtyneet sijaishuollon palvelutuotannossa tilaaja-tuottajamalliin, joka on tarkoittanut 2010-luvulla sitä, että yksityissektori on pääasiallinen palveluntuottaja sijaishuollossa. Vaikuttavuuden vaatimuksen ja kiinnostuksen palvelun vaikuttavuuteen voidaan nähdä keskittyvän sosiaalipolitiikassa ensisijaisesti selektiivisiin palveluihin, kuten sijaishuoltoon.

Avainsanat: lastensuojelu, sijaishuolto, vaikuttavuus, vaikutus, arviointi

Sisällys

1 JOHDANTO	1
1.1 Tutkimuksen taustaa.....	1
1.2 Lastensuojelulaki sijaishuollon taustalla.....	2
2 SUOMALAISEN SIAISHUOLLON KEHITYS- JA TOTEUTUSLINJAT.....	6
2.1 Kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten sosioekonominen tilanne ja määrä.....	6
2.2 Sijaishuollon palvelurakenne	10
3 HYVINVOINTITUTKIMUS JA INDIKAATTORIT	13
3.1 Hyvinvointitutkimuksen historiasta nykypäivään.....	13
3.2 Sosiaali-indikaattorit hyvinvointitutkimuksessa	17
3.3 Hyvinvoinnin mittaaminen	19
4 NEW PUBLIC MANAGEMENT JA VAIKUTTAVUUDEN VAADE	24
4.1 Rakenteelliset tekijät vaikuttavuuden tutkimisen mahdollistajina.....	25
4.2 Julkishallinnon näkökulma vaikuttavuuteen.....	26
4.3 Sijaishuollon vaikuttavuuden määrittelyä.....	29
5 TUTKIMUSASETELMA	33
5.1 Tutkimuskysymys	33
5.2 Aineiston keruu ja otanta	34
5.3 Tutkimuksen luotettavuus ja analysointi	34
6 INDIKAATTORIT JOILLA ON MITATTU SIAISHUOLLON VAIKUTTAVUUTTA	36

6.1 Koulutus	40
6.2 Terveys	41
6.3 Sukupuolten erot.....	42
6.4 Työura	43
6.5 Toimeentulo.....	44
6.6 Perhe ja parisuhde	44
6.7 Sijoituksen välttäminen	45
6.8 Sijaishuollossa kasvaneen subjektiivinen kokemus	46
7 JOHTOPÄÄTÖKSET.....	48
8 POHDINTA	52
Kirjallisuus	55
Kuvioluettelo.....	59
Taulukkuuettelo	59

1 JOHDANTO

Kiinnostukseni sijaishuollon vaikuttavuuteen on noussut työskenneltyäni lastenkodissa johtajana. Havaintojeni mukaan sijaishuollossa ei tiedetä systemaattisesti oman työn pitkän ajan vaikutuksia. Lastensuojelun kirjallisuudessa esiintyy myös usein väittämä, ettei meillä ole tietoa sijaishuollon vaikuttavuudesta (Rousu 2007; Heino & Johnson 2010; Bardy 2013; Heino 2013). Sijaishuollon vaikuttavuudesta tehty tutkimuskirjallisuus on vähäistä suhteessa ilmiön yhteiskunnalliseen merkitykseen (ks. Eronen 2007). Valtion hallitusohjelmaan on kirjattu erikseen tavoite lastensuojelun vaikuttavuuden tutkimisesta. Sijaishuollon vaikuttavuuden paikantamiseen ja löytymiseen on tehty valtion toimesta huomattavia taloudellisia panostuksia 2000-luvulla.

Tutkielmassa tarkastellaan sijaishuoltoa osana lastensuojelulakia ja sijaishuollon kustannusten ja käyttömäärien muutosta lähivuosina kansallisella tasolla. Pysin paikantamaan löydetty indikaattorit ja vaikuttavuuden paikantamisen osaksi hyvinvointitutkimuksen evoluutiota ja perinnettä. Tarkastelen New Public Managementin tuomia muutoksia palvelurakenteeseen ja selvitän tutkielmassa miten ne ovat muuttaneet sijaishuollon tuottamisen rakenteita.

Tutkielmassa selvitetään mistä sijaishuoltoon kohdistuva vaikuttavuuden vaatimus sekä kiinnostus johtuvat ja miten ne paikantuvat osana New Public Managementia. Varsinainen tutkimuskysymys on selvittää, millä indikaattoreilla on mitattu suomalaisen sijaishuollon vaikuttavuutta.

Yhteiskunnallisesti on tärkeää tietää mihin yhteisiä rahoja käytetään ja mitä vaikuttavuutta sijaishuoltoon kohdennetuilla panoksilla saadaan. Yksilön ja perheen kannalta on merkityksellistä, että heihin kohdistuvat lastensuojelun interventiot perustuvat tieteellisesti todennettuun vaikuttavuuteen ja vaikutuksiin.

1.1 Tutkimuksen taustaa

Suomessa ei ole sosiaalitieteessä kansallisesti määriteltyjä mittareita, joilla mitataan sijaishuollon vaikuttavuutta. Vaikuttavuuden määrittelylle ei sosiaalitieteestä löydy myöskään

vakiintunutta tapaa. Nämä tekijät osittain vaikeuttavat sijaishuollon vaikuttavuuden tutkimusta. Kandidaatintyössäni (Lähtenmäki 2014) tutkin sijaishuollon indikaattoreita joilla on mitattu sijaishuollon vaikuttavuutta kansallisella tasolla tarkasteltuna. Löysin kahdeksan indikaattoria, joilla on mitattu sijaishuollon vaikuttavuutta. Nämä indikaattorit olivat: koulutus, terveys, sukupuolierot, toimeentulo, työura, perhe ja parisuhde, sijoituksen välttäminen, sekä subjektiivinen kokemus.

Tutkielma jatkaa kandidaatintyöni viitoittamalla tiellä ja olen jatkanut sijaishuollon vaikuttavuuden indikaattoreiden selvittämistä sekä pyrkinyt näkemään vaikuttavuuden tutkimuksen osana hyvinvointitutkimuksen historiaa ja sen evoluutiollista jatkumoa.

Sosiaalitieteessä on tehty vähän tutkimuksia, joissa olisi tarkasteltu sijaishuollon vaikuttavuutta, joten opinnäytteeni pyrkii tuottamaan uutta tietoa sosiaalityön tutkimuskentälle.

Sijaishuollon vaikuttavuuden tutkimisen perusongelma näyttää olevan tällä hetkellä se, ettei saada todennettua syyn ja seurauksen välistä suhdetta. Tutkimustieto siitä, mikä oli lasten tilanne ennen interventioita, sekä mitä olisi tapahtunut jos interventioita ei olisi tehty, puuttuu täysin.

1.2 Lastensuojelulaki sijaishuollon taustalla

Tutkielmani pyrkii paikantamaan indikaattoreita, joilla on mitattu lastensuojelussa sijaishuollon vaikuttavuutta. Sijaishuolto voidaan nähdä olevan yksi lastensuojelun raskaimmista interventioista perheen autonomiaan ja omaan päätäntävaltaan määrittää perheen ja lapsen hyvinvointia. Lastensuojelu perustuu lakisääteiseen toimintaan, jossa yhteiskunta on määrittänyt sosiaalityöntekijälle päävastuun toteuttaa lapsen etua, mikäli lapsi on lastensuojelun asiakas. Opinnäytteen aineistoissa vaikuttavuuden mittaaminen kytkeytyy kiinni sosiaalityöntekijöiden kohdistamaan interventioon lapseen ja hänen perheeseensä. Sijaishuoltoon sijoittaminen on lakiin perustuvaa toimintaa, jossa yhteiskunta tekee intervention lapsen elämään ja sijoittaa hänet kodin ulkopuolelle. Vaikuttavuuden paikantaminen sijaishuollossa kytkeytyy kiinni tavoitteisiin ja toimiiko interventio halutulla tavalla (Rajavaara 2009, 205-206; Dahler-Larsen 2005). Sijaishuollon vaikutuksia ja tavoitteita mitatessa ensisijaisen tärkeitä on perustaa vaikuttavuuden paikantaminen indikaattoreihin ja näyttöön perustuviin tuloksiin sekä nähdä se lakiin perustuvana toimintana.

Lastensuojelulla ja sijaishuollolla on Suomessa pitkä perinne ja lastensuojelulaki tuli ensimmäistä kertaa voimaan vuonna 1936. Tämän jälkeen lastensuojelulakia uudistettiin vuonna 1986. Kolmannen kerran lastensuojelulakia uudistettiin vuonna 2007, uudistettu laki tuli voimaan vuonna 2008. Uusi lastensuojelulaki vuodelta 2008 muutti lastensuojelun rakenteita ja korosti lasten osallisuutta. Lastensuojelulakiin tehtiin myöhemmin lisää uudistuksia, jotka tulivat voimaan vuonna 2012. Yhtenä suurena muutoksena lakiin tuli lisäys, mikä teki perhesijoituksesta ensisijaisen sijoitusmuodon. (Jahnukainen & Pösö & Kivirauma & Heinonen 2012,33; Rätty 2013.) 2015 voimaan tullut uusi sosiaalihuoltolaki ja lastensuojelulain lukuisat päivitykset ovat muuttaneet lastensuojelun painopistettä ennaltaehkäisevään toimintamalliin sekä painottavat avopalveluiden ensisijaisuutta. Sijaishuollon toimintaa on näin ollen lainmuutosten myötä viety yhä enemmän viimesijaiseksi toiminnoksi yhteiskunnassa, jota pyritään välttämään varhaisella puuttumisella ja avopalveluiden vaikuttavuudella. Suomi on sitoutunut edistämään lasten oikeuksia vahvistamalla YK:n yleissopimuksen lasten oikeuksista, joka tuli voimaan Suomessa vuonna 1991.

Lastensuojelun keskeisin periaate on lapsen etu. Mikäli lastensuojelu ei ole lapsen edun mukaista, ei lastensuojeluun tule ryhtyä. Toisaalta lapsen edun määrittäminen ja arviointi voi olla hyvinkin hankalaa, sisältäen monia erilaisia näkemyksiä ja ristiriitoja (Jahnukainen ym. 2012,38–39; Rätty 2012). Moniammatillisella työryhmällä, perheellä, tai lapsen omalla verkostolla saattaa kaikilla olla erilainen näkemys siitä, mikä on lapsen etu ja miten se toteutuu. Vaikuttavuus tutkimuksen yhtenä olettamuksena on lastensuojelussa, että sillä pystytään tuottamaan lisäarvoa lapsen edun arvioinnissa ja se helpottaa lapsen edun määrittelyä lyhyellä ja pitkällä aikavälillä tarkasteltuna.

Perheen autonomia ja vapaus päättää omasta hyvinvoinnista ja lapsen kasvatuksesta on lain mukaan aina ensisijaista ja lastensuojelu viimesijaista (Lastensuojelulaki 417/2007). Lastensuojelun tukitoimia perheelle tarjotaan ensisijaisesti avohuollon palveluna ja se perustuu vastaanottajan vapaaehtoisuuteen. Sijaishuolto on mahdollista vasta kun muut kevyemmät toimet eivät ole tarkoituksenmukaisia tai riittäviä (Jahnukainen ym. 2012,39; Rätty 2013).

Yksilö- ja perhekohtainen lastensuojelu jaetaan lastensuojeluilmoitukseen, lastensuojelutarpeen selvitykseen, avohuollon tukitoimenpiteisiin, huostaanottoon, sijaishuoltoon ja jäl-

kihuoltoon (Jahnukainen ym. 2012,39–40; 417/2007; Rätty 2013). 1.1.2008 voimaan tullella lastensuojelulalla on pyritty vahvistamaan lastensuojelun varhaisia tukitoimia sekä ennaltaehkäiseviä toimenpiteitä (Hallitusohjelma 2011, 66).

Nykyisessä lastensuojelulaissa edistetään lastensuojeluasiakkaiden mahdollisuutta entistä systemaattisempaan ja suunnitelmallisempaan tukeen, sekä selkeytetään lastensuojelun prosessia. Laki korostaa moniammatillista yhteistyötä lastensuojelussa sekä lapsen osallisuutta. Läheisverkoston roolia ja merkitystä prosessissa on myös korostettu. (Jahnukainen ym. 2012,41.)

Lastensuojelulaki (417/2007) määrittää lapsen sijoittamisen kodin ulkopuolelle. Lapsen sijaishuollolla tarkoitetaan huostaanotetun, kiireellisesti sijoitetun tai lain 83 §:ssä tarkoitetun väliaikais määräyksen nojalla kasvatuksen järjestämistä kodin ulkopuolella. Lapsi voidaan sijoittaa myös avohuollon tukitoimena tai jälkihuollon asiakkaana. Nykyinen lastensuojelulaki (417/2007) velvoittaa kunnat sijoittamaan lapset ensisijaisesti perhehoitoon, toissijaisesti perhehoitoon ja viimesijaisesti laitoshuoltoon, huomioiden lapsen edun. Ennen sijoitusta on kartoitettava lapsen mahdollisuus muuttaa lähiomaisen luokse. Tarkennukset tehtiin lastensuojelulakiin vuonna 2012. Kataisen hallitusohjelmassa 2011 määriteltiin, että perheiden saamia palveluja on tarkoitus kehittää tehostamalla toimia huostaanottojen vähentämiseksi. Lastensuojelussa painopistettä on tarkoitus siirtää ennaltaehkäisyyn, varhaisiin tukipalveluihin ja laitosvaltaisuuden purkamiseen. (Hallitusohjelma 2011.) Lastensuojelun sijaishuoltoa on viety lainsäädännöllisesti yhä enemmän viimesijaiseksi toiminnaksi lainsäädännön avulla.

Sijaishuoltoa määrittää laki 417/2007, 40§, jonka pykälän mukaan lapsi on otettava huostaan ja järjestettävä hänelle sijaishuolto, mikäli puutteet lapsen huolenpidossa tai muut kasvuolosuhteet uhkaavat vakavasti vaarantaa lapsen terveyttä tai kehitystä, tai lapsi vaarantaa vakavasti terveyttään tai kehitystään käyttämällä päihteitä, tekemällä muun kuin vähäisenä pidettävän rikollisen teon tai muulla niihin rinnastettavalla käyttäytymisellään.

Huostaanottoon ja sijaishuollon järjestämiseen voidaan kuitenkin ryhtyä vain, jos lastensuojelulain 417/2007, 7 luvussa mainitut avohuollon toimet eivät olisi lapsen edun mukaisen huolenpidon toteuttamiseksi sopivia tai mahdollisia, tai jos ne olisivat osoittautuneet

riittämättömiksi, tai mikäli sijaishuollon arvioidaan olevan 4 §:n mukaisesti lapsen edun mukaista. (Lastensuojelulaki 417/2007; Rätty 2012, 311.)

Huostaanottoon ja sijaishuoltoon voidaan täten lain mukaan ryhtyä vain, jos avohuollon tukitoimet eivät ole lapsen edun mukaisia tai riittäviä, ja jos lapsen edun arvellaan olevan sijaishuoltoon sijoittaminen (Lastensuojelulaki 417/2007). Toisaalta on hyvä tiedostaa, että lapsen etu on yksi vaikeimmin määriteltävä asia sosiaalityössä ja näkökulmasta riippuen asiasta voi tehdä erilaisia päätelmiä. Sijaishuolto on erittäin voimakas yhteiskunnan interventio lapsen ja perheen elämään, joten on perusteltua sosiaalityössä ja hyvinvointipolitiikassa pyrkiä selvittämään sen vaikuttavuutta sekä millä indikaattoreilla sitä on pyritty mitaamaan Suomessa.

2 SUOMALAISEN SIJAISHUOLLON KEHITYS- JA TOTEUTUSLINJAT

Lastensuojelun ja sijaishuollon lakisäätteiset ja yhteiskunnalliset tehtävät ovat vaihdelleet lastensuojelun historian aikana. Lastensuojelun järjestäminen ja sen toteuttaminen ovat olleet yhteiskuntapoliittisia valintoja. Historiassa kunnat ovat itse olleet eri lastensuojelujärjestöjen kanssa päävastuussa sijaishuollon tuottamisessa. Yhteiskunnan muuttuessa enemmän markkinaehtoiseksi 2000-luvulla nykyinen palvelujärjestelmä on muokkautunut kohti tilaaja-tuottaja mallia, jossa sijaishuolto on pääosin yksityisesti tuotettua palvelua ja kunnat toimivat palvelun tilaajana. Samaan aikaan on herännyt kiinnostusta sijaishuollon vaikuttavuuteen, joka osaltaan johtuu siitä, että kuntien pitää pystyä vertailemaan eri palveluntuottajia keskenään palveluntuottajaa valittaessa, sekä kuntien tehdessä päätöksiä sijaishuollon toteuttamisen linjoista. Tutkimuksista voidaan erikseen vielä havaita, että sijaishuolto ja siihen kohdistuva NPM:n tuoma markkinaehtoisuus palvelurakenteessa kohdistuu pääosin lapsiin ja perheisiin, jotka voivat sosioekonomisesti katsottuna monella eri osa-alueella huommin, kuin valtaväestö.

2.1 Kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten sosioekonominen tilanne ja määrä

Terveystieteiden tutkimuskeskus THL on kerännyt lastensuojelutilastoja systemaattisesti vuodesta 1991 lähtien. Kokonaisasiakasmäärä pitää sisällään lastensuojelun avohuollon asiakkaat, kiireellisesti sijoitetut sekä huostaanotetut lapset (THL, sotkanet.fi).

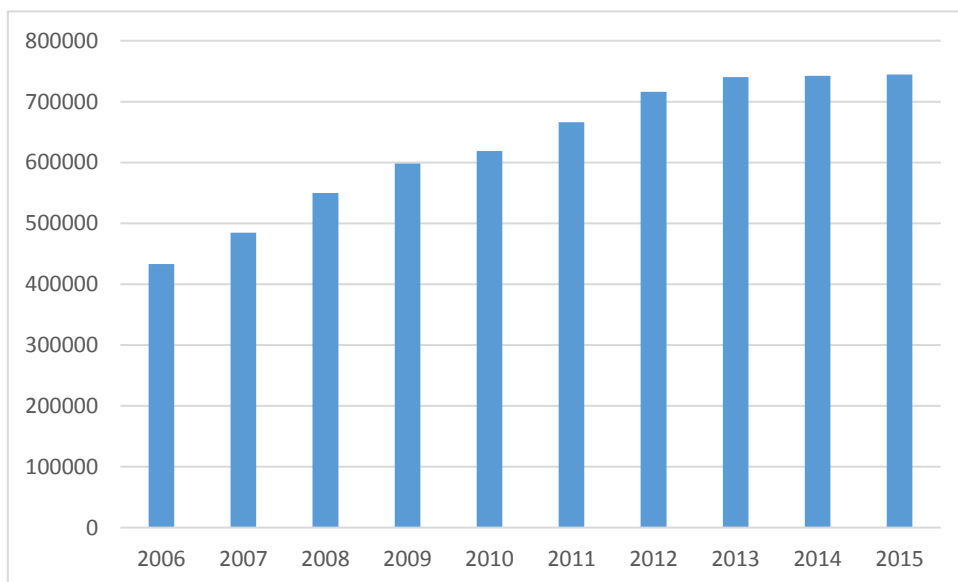
Lastensuojelun sijaishuollon asiakkaana olevien lasten hyvinvointi ja kasvuolosuhteet poikkeavat siitä, mitä ne ovat väestössä lapsilla keskimäärin. Tyypillistä perheille ovat monenlaiset elämänmuutokset, lisäksi heillä on kasautuvia ongelmia enemmän kuin valtaväestöllä. Perheiden elämässä voidaan nähdä monia pahoinvointia tuottavia tekijöitä. (Heino 2013, 93–95; Saarikallio-Torp & Heino & Hiilamo & Hytti & Rajavaara 2012, 240; Hiitola 2006.) Lisäksi huostaan otetuilla lapsilla on heikompi terveys ja pienempi syntymäpaino (Kalland & Pensola & Meriläinen & Sinkkonen 2001).

Suurin osa sijoitettujen lasten vanhemmista on työelämän ulkopuolella. Sijoitettujen lasten vanhemmillä terveydentila, koulutus ja talous ovat valtaväestöä heikompia. (Hiilamo 2012,

256–259;Heino 2013.) Vanhempien työmarkkina-asema näyttää lisäksi marginalisoituvan lastensuojelun prosessin alusta huostaanottovaiheeseen. Huostaanotettujen lasten perheet voivat huonommin kuin lastensuojelun avohuollon asiakkaat (Heino 2013,94). Päihteiden väärinkäyttö ja yksinhuoltajuus ovat yleistä sijaishuollon piirissä olevilla vanhemmilla.

Lastensuojelun tutkimuksista voidaan nähdä, että lastensuojelun sijaishuoltoon päätyvät lapset ja perheet ovat muuhun väestöön verrattuina valikoitunut ryhmä, jolla on keskimäärin selvästi enemmän sosioekonomisia ja psyykkisiä riskitekijöitä. Vanhemmilla on kasautunut ja jopa ylisukupolvista huono-osaisuutta sekä monia päällekkäisiä uusia ja vanhoja sosiaalisia riskejä. Sijoitukseen päätyneillä lapsilla on lähtökohtaisesti huonommat lähtökohdat elämään verrattaessa valtaväestöön ja tulevaisuuden ennuste on haastavampi, mikä osaltaan vaikeuttaa vaikuttavuuden tutkimista.

Sijaishuollon kustannukset ovat viime vuosina kasvaneet nopeasti ja ovat nelinkertaistuneet 2000-luvulla. Kuviosta 2.1 voidaan havaita, että kodin ulkopuolelle sijoittamisen kustannukset vuonna 2015 olivat yli 700 miljoonaa euroa, kun vielä vuonna 2006 kustannukset olivat 430 miljoonaa euroa. (THL, sotkanet.fi.) Kuviota ei pysty tekemään pidemmällä tarkastelujaksolla, koska tilastointitapa muuttui vuonna 2006.

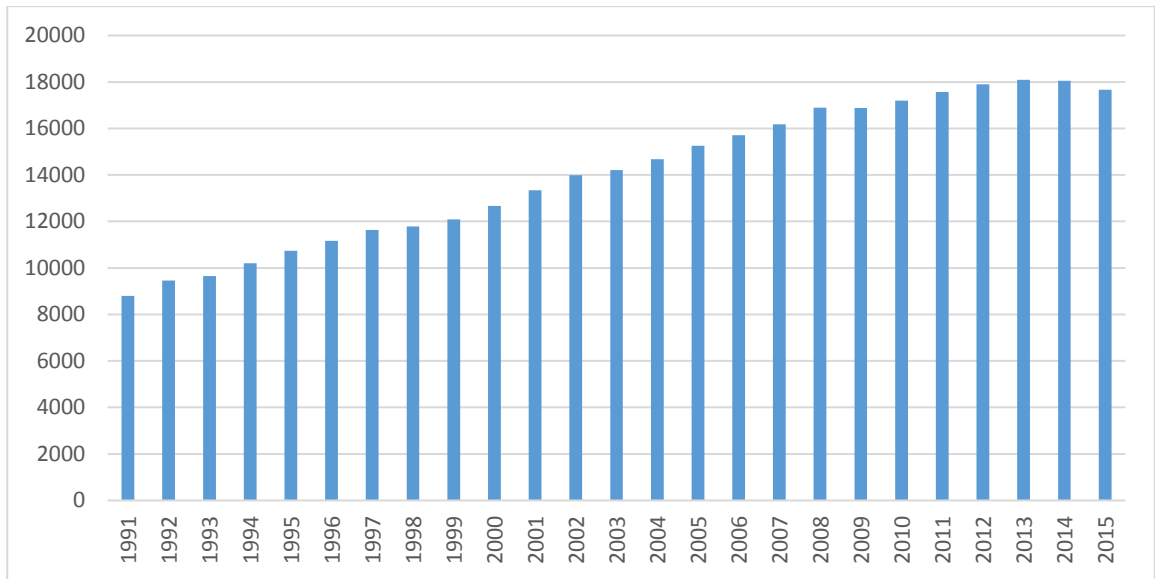

Kuvio 2.1. Sijaishuollon kustannukset vuosina 2006–2015 (THL, sotkanet.fi)

Sijaishuollosta aiheutuvat kulut vuodessa ovat nykyään yhteiskunnalle suunnilleen yhtä suuret, kuin lukioista aiheutuvat 775 miljoonan kustannukset (Opetushallitus 2013). Tarkat tutkimustiedot siitä miksi käyttökustannukset ovat nousseet lastensuojelun laitos- ja perhehoitossa puuttuvat sijaishuollon tutkimuksista.

Kuusikkokuntien, eli Suomen kuuden suurimman kaupungin: Helsingin, Espoon, Vantaan, Turun, Tampereen sekä Oulun sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisista koostuva yhteistyöryhmä on vertaillut sijoitusten kustannuksia kuusikkokunnissa. Keskimääräinen laitoshoitovuorokausi julkisesti tuotettuna maksaa 294 euroa/vrk eli vuodessa 107 419 euroa. Ostopalveluna tuotettuna laitoshoitovuorokausi maksaa 250 euroa/vrk, eli vuodessa 91 250 euroa. Luvanvarainen perhehoito/amatillinen perhekoti maksaa 168 euroa/vrk ; 61 612 euroa/vuosi. Toimeksiannettu perhesijoitus/sijaisperhe maksaa 81 euroa/vrk ; 29 675 euroa/vuosi. (Ahlgren-Leinvuo 2013,43.)

Luvut ovat keskiarvoja kuusikkokuntien kustannuksista, mutta ovat suuntaa-antavia, kun tarkastellaan sijaishuollon menoja. Luvuista pystytään näkemään että laitokseen sijoittaminen on taloudellisesti kolme kertaa kalliimpaa kuin perhesijoitus. Kuusikkokuntien raportti (Ahlgren-Leinvuo 2013) antaa myös näyttöä siitä, miten yksityisesti tuotettu sijaishuolto on halvempaa kuin julkinen, mutta tämä asia vaatisi lisäselvyyttä sekä tarkastelua syistä ja seurauksista, eikä sellaisenaan anna välttämättä validia tietoa asiasta.

Kuvio 2.2. Kodin ulkopuolelle sijoitettujen 0-20 vuotiaiden määrä vuosina 1991–2015 (THL,sotkanet.fi)

Kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten määrä vuonna 2015 oli 17 664 (THL,sotkanet.fi). Ulkopuolisten sijoitusten määrä on lähivuosina tasaantunut ja vuonna 2015 oli nähtävissä 2 prosentin laskua edellisestä vuodesta.

Kokonaiskuva osoittaa, että vuodesta 1991 lähtien ulkopuolisten sijoitusten lasten määrä on kasvanut, vaikkakin vuonna 2015 pystytään havaitsemaan laskua vuoden 2012 tasolle. Sijoituksissa pystytään havaitsemaan sukupuolieroja ja poikien osuus sijoitetuista on ollut suurempi 1990-luvulta lähtien. Vuonna 2015 53 % sijoitetuista oli poikia (Kuoppala & Säkkinen 2015). Kodin ulkopuolelle oli sijoitettuna 1,4 % kaikista alle 18-vuotiaista lapsista (THL,sotkanet.fi). Kohorttitutkimus ikäluokasta 1987 paljastaa lisäksi, että 3 % ikäluokasta on jossain vaiheessa ollut sijoitettuna kodin ulkopuolella (Kestilä ym. 2012). Nykyinen tilastointitapa sijaishuollon määrästä ei täten tuo aina välttämättä esiin oikeita lukuja, vaan on ainoastaan suuntaa-antava. Tämä taas saattaa johtua erilaisista lukujen keräystavoista, tai siitä miten kunnat niistä ilmoittavat. Huomionarvoista on, että esimerkiksi vuoden 2010 lastensuojelun-tilastoja on korjattu jälkikäteen, koska kunnat olivat alun perin antaneet vajavaisia tietoja (THL,sotkanet.fi).

Kuviosta 2.1. voidaan lisäksi nähdä, että kodin ulkopuolelle sijoittaminen on lisääntynyt huomattavasti tilastoidulla aikajaksolla, vaikka onkin vuonna 2015 pienentynyt kahdella prosentilla. Siitä mistä sijoitusten lisääntyminen johtuu, ei pystytä tämän hetken tutkimuksilla todentamaan. Valistunut arvio on, että vuonna 2008 voimaan tullut uudistettu lastensuojelulaki, mikä määritteli tarkemmin lastensuojelutarpeen selvitystä ja vuoden 2012 uudistukset sekä vuonna 2015 voimaan tullut uusi sosiaalihuoltolaki ja lastensuojelulain päivitykset ovat muuttaneet sosiaalityön painopistettä ennaltaehkäisevään ja avopalveluiden ensisijaisuuteen. Uudistettu lastensuojelulaki on selkeyttänyt lastensuojelun toimintoja ja siirtänyt painopistettä varhaiseen apuun. Edellä mainitut toiminnot tulevat näkymään sijoitusmäärien laskussa pitkällä aikajaksolla tarkisteltuna ja nämä toiminnot näkyvät jo vuoden 2015 tilastoissa.

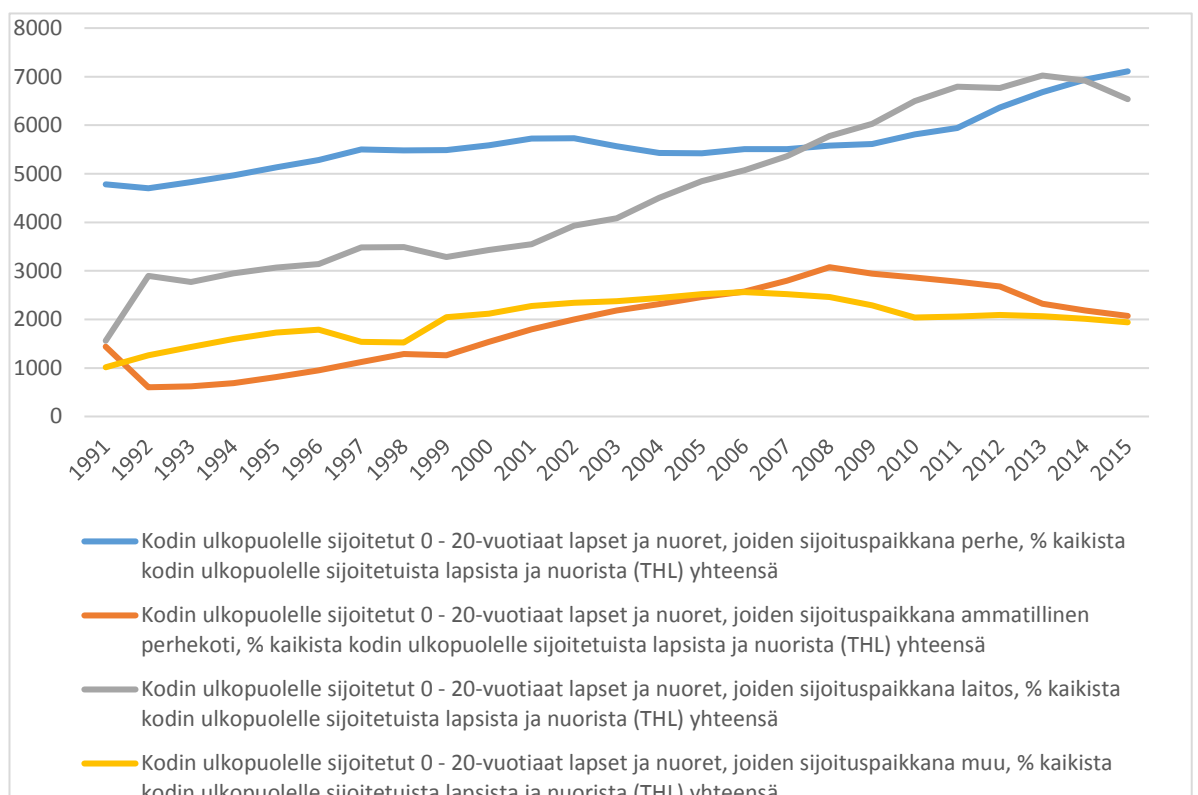
2.2 Sijaishuollon palvelurakenne

Kunnat ovat järjestöjen kanssa kantaneet päävastuun sijaishuollon palveluiden tuottamisessa sijaishuollon historiassa. Yksityiset sijaishuollon palveluiden tuottajat alkoivat lisääntyä 1990-luvulla ja yksityistäminen on edelleen lisääntynyt 2000-luvulla. Tämän myötä yksityiset palveluntuottajat ovat ohittaneet järjestöt ja kunnat palveluntuottajina. Sijaishuolto on pääosin nykyään yksityisten, voittoa tavoittelevien yritysten järjestämää palvelua (56 %), kun taas järjestöjen (14 %) ja kuntien (30 %) osuus palvelun tuottamisessa on alle puolet. (Jahnukainen ym. 2012,35; Rousu 2007,183; Heino 2013,57.)

Suomalaisessa sosiaalipolitiikassa on EU-sopimuksen mukaisesti valittu tietoinen päämäärä sijaishuollon palveluntuottajarakenteiden muuttamiseksi. Yksityisen ja kolmannen sektorin tuottamaa palvelua on haluttu kasvattaa, mikä ilmenee myös valtion talouspolitiikan strategiassa (Valtiovarainministeriö: Talouspolitiikan strategia 2008,16). Uskotaan, että tällä uusliberalismin mukaisella strategialla saadaan lisää tuottavuutta sekä palveluinnovaatiota (Valtiovarainministeriö: Talouspolitiikan strategia 2008).

Sijaishuollon palvelurakenteen muutoksessa voidaan nähdä, miten sijaishuoltoon on tullut vahvana lisänä markkinaehtoisuus 2000-luvulla. Markkinaehtoisuuden lisääminen merkitsee valtion ja julkisen vallan tehtävien vähentämistä (Rajavaara 2007,188). Nämä muutokset

osittain selittävät sitä, miksi sijaishuoltoa kohtaan on ollut kasvavaa kiinnostusta löytää vaikuttavuus ja miksi siihen on laitettu yhteiskunnan taholta paljon panostusta. Yhteiskunnan rakenteellisella tasolla on tapahtunut isoja muutoksia lähivuosina ja tuleva sote-uudistus saattaa tulevaisuudessa lisätä vielä enemmän sosiaalityön markkinaehtoistumista että sen eri palveluiden yksityistämistä. Yhteiskunnan ja palvelurakenteen muutokset ovat olleet sosiaalipoliittisia valintoja ja tuoneet mukanaan vaikuttavuuden tematiikan myös sijaishuoltoon.

Kuvio 2.3 Kodin ulkopuolelle sijoitetut sijoituspaikan mukaan vuosina 1991-2015 (THL, sotenet.fi)

Kuviosta 2.3. voidaan nähdä, miten sijoituspaikkojen lisääntyminen laitoksissa on ollut nopeaa koko tarkastelujakson aikana, vaikkakin vuonna 2012 määrä on alkanut laskemaan ja tasaantumaan. Perhesijoitusten määrät ovat pysyneet tarkastelujakson aikana suurin piirtein samoina vuoteen 2011 asti ja tämän jälkeen perhesijoitusten määrä on noussut samalla kuin

laitokseen sijoittaminen on tasaantunut. Huomioitavaa on, että uuden lastensuojelulain mukaan laitos on viimesijainen sijoituspaikka ja tilastot antavat viitettä siitä, että näin on alettu toimimaan myös käytännössä.

Vuonna 2014 lastensuojelullisin perustein sijoitetuista lapsista perhehoidossa oli 40 % (7 109) ammatillisessa perhekotihoidossa 12 % (2 074) ja laitoshuollossa 37 % (6 538) ja loput 11 % (1943) muussa huollossa. (Kuoppala & Säkkinen 2016.)

Tilasto antaa viitteitä, että perhesijoittaminen olisi mennyt lain vaatimaan suuntaan, mutta tämä tarvitsee tuekseen vielä pidemmän tarkastelujakson. Huomioitavaa on myös se, että tarkastelujakson aikana sijoitukset ovat lisääntyneet, mikä on tarkoittanut laitospaikkojen lisätarvetta sijaishuollossa.

3 HYVINVOINTITUTKIMUS JA INDIKAATTORIT

Hyvinvointitutkimuksen indikaattorit ja historia- teoriassa näkökulmani pyrkii paikantamaan sosiaalitieteiden vaikutusten paikantamisen osaksi hyvinvointitutkimuksen historiaa. Vaikuttavuudella itsellään ei ole teoriapohjaa sosiaalitieteessä, mutta vaikuttavuuden etsiminen sosiaalityössä voidaan paikantaa olevan osa hyvinvointitutkimuksen perinnettä. Sosiaalitieteessä on pitkä perinne tutkia asioita indikaattoreiden avulla ja vaikuttavuuden tuleminen 2000-luvulla ja varsinkin 2010-luvulla sosiaalitieteiden ajankohtaiseksi akateemiseksi kysymykseksi pystytään näkemään hyvinvointitutkimuksen historian kautta sen kuuluvan osaksi hyvinvointitutkimuksen jatkumoa sekä perinnettä.

Näkökulma pyrkii tuomaan esiin hyvinvointitutkimuksen eri vaiheita ja päälinjoja 1950-luvulta tähän päivään. Teoria pyrkii näin ollen vastaamaan siihen kysymykseen, että miksi ja mistä vaikuttavuuden tematiikka on tullut sosiaalitieteeseen ja miten se näyttäytyy osana hyvinvointitutkimusta, sekä miten hyvinvointia voidaan mitata.

3.1 Hyvinvointitutkimuksen historiasta nykypäivään

Hyvinvointitutkimuksen alkuasetelmat asetettiin 1950-luvulla. YK:n alaisuudessa pyrittiin kehittämään sosiaali-indikaattoreita, jotka perustuivat sosiaali- ja väestötilastoihin. YK:n työryhmissä pyrittiin löytämään ja määrittelemään indikaattoreiden kriteereitä ja määritelmiä. (Sauli & Simpura 2004; Saari 2011) Tämä mahdollisti ja loi asetelmat hyvinvointitutkimuksen alkamiseen 1960-luvulla. Sosiaalisen kehityksen eli hyvinvointia kuvaavat indikaattorit olivat yhteiskuntatieteessä paljon esillä 1960- ja 1970-luvulla.

Hyvinvointitutkimuksen alussa 1960-luvulla keskityttiin elinolojen ja elintason merkitykseen ja sen paikantamiseen hyvinvoinnissa. Sosiaali-indikaattorit olivat keskeisiä työkaluja ja apuvälineitä mitata hyvinvointia. Keskeiset hyvinvoinnin mittarit olivat: terveys, työelämä, talous, koulutus, perhe-elämä, asuminen, turvallisuus, vapaa-aika ja poliittiset resurssit. Hyvinvointitutkimuksen näkökulma tarkasteli 1960-luvulla ensisijaisesti, mitä tarpeita ihminen tyydyttää. (Saari, 2011 33)

1970-luvulla näkökulma alkoi laajentua uusien tutkimusten ja teorioiden myötä (esim. Al-lardt 1976.) Hyvinvointi ja elintaso alettiin määrittellä resurssien kautta, joita olivat esimerkiksi: raha, omaisuus, koulutus, fyysiset ja psyykkiset kyvyt, sosiaaliset suhteet ja turvallisuus (Saari, 2011,143) Tämä tarkoitti muutosta hyvinvointitutkimusten näkökulmaan. Lähtökohtana yksilön hyvinvointiin oli näkemys, että ihminen voi vaikuttaa omaan elintasoonsa ja hyvinvointiinsa resurssien avulla.

1970–1980- luvun vaihteessa indikaattoreiden tutkiminen ja määrittäminen jäi taka-alalle hyvinvointitutkimuksessa. Yhtenä syynä oli, että poliittiset suuntaukset suuntautuivat muu-alle ja päätöksentekoa ei haluttu nojautuvan sosiaali-indikaattoreihin. Tämä johtui siitä, että määrällinen ja positivistinen tutkimussuunta sosiaalitieteessä sai paljon kritiikkiä siitä, että sosiaalitiede ei tuota kyseisillä metodeilla yhteiskunnasta validia tietoa. Sosiaali-indikaatto-rit nähtiin olevan poliittisen vallan välineitä ja indikaattoreiden olevan riippuvaisia aina siitä, kuka oli vallassa. 1970- luvulla saatettiin nähdä esimerkiksi liiallisen kuluttamisen olevan poikkeavaa. (Lasten hyvinvoinnin kansalliset indikaattorit 2011,11; Saari 2011,33, 145.) 1980- ja 1990- luvulla hyvinvointitutkimuksen kiinnostuksen kohteena eivät olleet enää in-dikaattoreiden tuottama tieto, vaan syntyi subjektiivisen hyvinvoinnin, onnellisuuden, elä-mäkerrallisuuden ja kvalitatiivisen tutkimuksen suuntaus hyvinvointitutkimuksessa. (Saari 2011)

2000-luvulla kiinnostus indikaattoreihin on herännyt uudestaan, koska politiikassa uskotaan niiden avulla saatavan mitattavissa olevaa tietoa ja halutaan päätösten perustuvan tieteelli-esti todennettuun tietoon. Hyvinvoinnin seuraamiseen sekä mihin suuntaan yhteiskunta on menossa, oletetaan näkyvän indikaattoreiden avulla. Samaan viitekehykseen kuuluu myös kiinnostus sijaishuollon vaikuttavuuteen. Asiaan vaikuttaa myös OECD ja EU jotka haluavat lisää läpinäkyvyyttä ja yhtenäisiä mittaustapoja vertailun helpottamiseksi. Hyvinvoinnin mittaaminen ja mitä indikaattoreita käytetään milläkin aikakaudella, voidaan näin ollen nähdä olevan osittain poliittisesti ohjautuvaa.

2000-luvulla pohjoismaat ovat sopeuttaneet omaa tutkimusperinnettä ja malliaan vastaa-maan EU:n asetusten mukaisiin malleihin. EU:n hyvinvointitutkimus perustuu tarkastele-

maan hyvinvoinnin reunaryhmiä ja siinä tapahtuvia vajauksia hyvinvoinnissa. Pohjoismaiden hyvinvointitutkimusperinne on keskittynyt enemmän koko kansakunnan hyvinvointitutkimukseen.

Reunaryhmiä koskevan tutkimuksen lähtökohta on tutkia, kuinka kaukana reunaryhmät ovat verrattaessa valtaväestöön ja näin tarkastellaan hyvinvoinnin jakautumista. Tämä on tarkoittanut perinteisen pohjoismaalaisen empiirisen hyvinvointitutkimuksen jäämistä taka-alalle ja tilalle on tullut reunaryhmien tutkimus. (Saari, 2011, 117) Tähän tutkimuskenttään paikantuu myös sijaishuollon vaikuttavuuden tutkimus. Toisaalta on hyvä muistaa, että vaikka hyvinvointimallit ja tutkimusmääritelmät tulevat nykyään pohjoismaiden ulkopuolelta EU:sta, niin tietopohja ei välttämättä ole eri. Esimerkiksi köyhyystutkimuksen mittaustapa ei juuri eroa EU:n mallin mukaan mitattuna kun sitä vertaa pohjoismaalaiseen tapaan mitata. (Saari, 2011)

2000-luvulla EU:ssa ja Pohjoismaisessa hyvinvointitutkimuksessa sosiaalitieteiden vaikutus hyvinvoinnin käytäntöihin ja tutkimuksiin on vähentynyt. Tilastoidikaattoreihin perustuvat tutkimukset ovat tulleet yleisimmiksi ja EU-tasolla hyvinvointipolitiikka on tehty talouden ehdoilla. Tähän vaikuttaa myös finanssikriisit ja globaali talouden taantuma. Toisaalta EU:ssa on määritelty talouskasvun lisäävän hyvinvointia ja näin ollen hyvinvointia on tarkasteltu osana talouskasvua. 2010-luvulla sosiaali-indikaattorit ovat tulleet uudestaan hyvinvointitutkimukseen vastapainona taloudellisen kasvun määrittämää hyvinvointia (Saari 2011, 110–120) Vaikuttavuuden paikantaminen eri indikaattoreilla ja lisääntynyt kiinnostus sijaishuollon vaikuttavuuteen voidaan nähdä paikantuvan olevan osittain osa edellä mainittua prosessia.

2010-luvun hyvinvointitutkimuksessa näkyvät kaikki edellä mainitut tutkimussuunnat ja tavat tutkia sitä. Hyvinvointitutkimuksen historia ja sen monitieteellisyys ovat yhdessä vaikuttaneet siihen, mitä hyvinvointitutkimus on nykypäivänä. Hyvinvointitutkimuksen sisältöön ovat vaikuttaneet eri tieteiden omat historiat ja tutkimusperinteet, mitkä ovat vieneet sitä määrättyyn suuntaan ja muokanneet sen nykyisen kaltaiseksi tutkimusalueeksi (Saari 2011.) Saari (2011, 338) Näkee keskeisenä hyvinvointitutkimuksen kysymyksenä 2010-luvulla eriarvoisuuden ja absoluuttisen elintason välisen suhteen tutkimisen.

Historiallisesti hyvinvoinnin mittaaminen on keskittynyt enemmän negatiivisiin mittareihin ja mittauksiin, kuin positiivisiin mittauksiin. Negatiivisia määreitä voivat olla esimerkiksi koulun keskeyttäminen, köyhyys tai sairastavuus. Positiivisia määreitä voivat olla esimerkiksi parhaimmat koulutuksessa menestyjät ja terveimmät kansalaiset. Toisaalta huono-osaisuuden mittareista on suurempi yksimielisyys kuin hyvinvoinnin indikaattoreista. Köyhyys ja asunnottomuus ovat selkeästi määriteltäviä määreitä huono-osaisuudesta. Hyväosaisuuden määrittäminen on jo vaikeampi määrittää yksimielisesti (Saari 2011; Lasten hyvinvoinnin kansalliset indikaattorit 2011,30–31).

Hyvinvointia mitataan eri tiedekunnissa erilaisista näkökulmista. Yksilön hyvinvoinnin tarkastelu on moniulotteista ja sitä voi tutkia monesta eri näkökulmasta. Hyvinvoinnilla ei ole vain yhtä määritelmää, vaan se koostuu monesta eri määreistä (Allardt 1976). Voidaan nähdä, että sosiaalipolitiikassa tai hyvinvointitutkimuksen kentällä ei ole täysin yksiselitteistä ja varmaa tapaa määrittää miten hyvinvointia mitataan ja miten se määritellään.

Perinteisesti taloustiede on tutkinut hyvinvointia lähinnä utilitaristisesta näkökulmasta, jossa ihminen saa hyötyä erilaisista toiminnoista ja kulutuksesta. Yksilöiden perimmäisenä tavoitteena pidetään oman hyvinvoinnin maksimointia. Taloustieteessä lähtökohtana on, että hyvinvointia voidaan mitata ja tutkia analyttisesti, kun on oikeat indikaattorit ja instrumentit. (Hoffren & Lemmetyinen & Pitkä 2010.) Eriarvoisuutta on mahdollista tutkia taloustieteen avulla, kun tarkastelun kohteena ovat resurssit ja niiden jakautuminen yhteiskunnassa. Hyvinvoinnin käsitteleminen ainoastaan aineellisilla resursseilla antaa liian yksipuolisen kuvan hyvinvoinnista ja sen rakentumisesta, joten taloustiede tutkii ainoastaan kapeaa sektoria hyvinvoinnista. (Hoffren ym. 2010; Allardt 1976, 9.)

Sosiaalitieteellinen lähestymistapa tarkastella hyvinvointia ja sen mittaamista on katsoa asiaa yksilöiden, yhteisöjen ja yhteiskunnan kautta, sekä pohtia näiden välisiä suhteita. Rakenteiden vaikutus yksilön elämään nähdään olevan keskeisellä sijalla. Keskeisimmät kysymykset ovat yhteiskuntaluokka- ja sosioekonomiset erot, köyhyys, eriarvoisuus ja miten ne vaikuttavat ja jakaantuvat yhteiskunnassa verrattaessa hyvinvoinnin tuloksia eri luokkiin ja määreisiin. Sosiaalitiede on ensisijaisesti keskittynyt yksilön, yhteisön ja yhteiskunnan välisestä

suhteesta toisiinsa ja miten hyvinvointi on jakaantunut eri yhteiskuntakerroksissa. (Hakkarainen 1999, 195–200.)

Hyvinvoinnin mittaaminen saattaa olla myös poikkitieteellistä ja eri tiedekuntien tulkinnat ja tavat tutkia hyvinvointia saattavat sekoittua. Taloustiede ja sosiaalipolitiikka saattavat tutkia samoilla instrumenteilla samaa otosta, jossa näkökulma ja kysymykset aineistoon ratkaisevat enemmän, kuin tiedekunnan perinne hyvinvoinnin mittaamiseen.

Hyvinvointitutkimuksessa on hyvä tiedostaa, että vaikka terveys kuuluu oleellisena osana ihmisen hyvinvointia, niin terveystutkimus on keskittynyt enemmän terveyden eriarvoisuuden ja väestön terveyseroihin ja näin tieteen sisällä on tehty ero terveystieteen ja hyvinvointitutkimuksen välillä (Saari 2011.) Terveystieteen tutkimusperinne perustuu vaikuttavuuden ja vaikutusten paikantamiseen, toisin kuin hyvinvointitutkimuksen tutkimusperinne. Vaikuttavuus ja vaikutusten paikantaminen on tullut osaksi hyvinvointitutkimusta 2010-luvulla. Edellä mainitut asiat osaltaan selittää sen, miksi vaikuttavuuden ja vaikutusten tutkimus on ollut vähäistä hyvinvointitutkimuksessa, vaikka se on ollut yleistä terveystieteessä jo aiemmin.

Ihmisten kiinnittyminen yhteiskunnan sosiaaliseen rakenteeseen sekä hyvinvoinnin tasot ovat olleet laajasti yhteiskuntatieteiden tutkimuksen kohteena. Hyvinvointitutkimuksissa ihmisten hyvinvointia voidaan mitata ja luokitella erilaisilla mittareilla. Luokitukset ja mitaukset eroavat myös eri tieteiden välisissä tutkimuksissa.

3.2 Sosiaali-indikaattorit hyvinvointitutkimuksessa

2000-luvulla on nähty indikaattoreiden tuottavan mitattavissa olevia tuloksia ja joiden avulla voidaan paikantaa myös vaikuttavuutta. Hyvinvointitutkimuksen historiaa katsoessa asia ei ole uusi ja voidaan tarkastella, että Allardt (1976,17) määritteli 1970-luvulla sosiaali-indikaattoreiden olevan osa kuvausjärjestelmää, joiden avulla saadaan tietoa yhteiskunnan hyvinvoinnin tilasta. Näin ollen sosiaali-indikaattorit määritellään muuttujina, joilla havainnoidaan yhteiskunnan tilaa ja joiden ääriarvot edustavat hyviä ja huonoja olosuhteita. Sosiaali-indikaattoreiden avulla on 1970-luvulta lähtien verrattu hyvinvoinnin eri ulottuvuuksia. 2010-luvulla ne ovat tulleet uudestaan mukaan sosiaalitieteeseen ja nykyään nähdään, että

niillä voidaan tulevaisuudessa saada mitattavissa olevaa vaikuttavuutta sijaishuollosta, tosin asiasta on myös eri näkökulmia. Opinnäytteeni sijaishuollon vaikuttavuutta paikantavat indikaattorit voidaan myös määrittää olevan sosiaali-indikaattoreita ja niiden avulla pystytään havaitsemaan miten sijaishuollon vaikuttavuuden tutkimus on osa hyvinvointitutkimuksen jatkumoa ja evoluutiota.

Sauli & Simpura (2004) näkevät, että sosiaali-indikaattori ei kerro tutkittavan alueen kokonaisuutta vaan jonkin oleellisen asian aiheesta. Indikaattorit pyrkivät tiivistämään tiedon ja muuttamaan tietotulvan muutamaa keskeiseen avaintietoon joiden avulla tutkittavan alueen tarkasteleminen ja arvioiminen on mahdollista. Indikaattorit tehdään valinnoilla ja ne perustuvat aikaisempaan tutkittuun tietoon. Indikaattoreilla pitää olla teoriapohja, jotta niiden käyttöä voidaan perustella. Indikaattorit eivät yksinään kerro aiheesta, vaan niiden tulkitseminen vaatii teoreettisen ymmärryksen aiheesta. Indikaattori-tutkimuksen perusongelma on se, että miten indikaattorit valitaan ja mitä ei valita. Ainoastaan tutkija itse voi tietää mitkä indikaattorit ovat jätetty pois ja minkä takia. Näin ollen indikaattori-tutkimuksessa voidaan tuottaa poliittisesti haluttua tietoa yhteiskunnasta ja sen eri toiminnoista. Sijaishuollon vaikuttavuutta paikantavat sosiaali-indikaattorit ja tutkimus kohtaavat saman perusongelman. Sosiaali-indikaattorein saatu tieto perustuu osittain saatuihin sosiaalitilastotietoihin halutulta alueelta. Tilastotiedolla tarkasteltuna sosiaali-indikaattorin tarkoitus on olla argumenttien tukena. Indikaattori voi esimerkiksi olla suhdeluku, keskiarvo, lukumäärä tai se voi olla koottu lukuisista eri osista ja taustaoletuksista yhdeksi indikaattoriksi. (Sauli & Simpura 2004) Yhtenä oletuksena on, että sijaishuollon vaikuttavuutta tutkittaessa sosiaali-indikaattoreiden avulla, voidaan mahdollistaa systemaattinen seuranta ja tutkiminen alueesta.

Alastalo ja Pösö (2011) määrittelevät sosiaalitieteessä indikaattorin osoittimeksi joka antaa tunnuslukuja. Indikaattoreiden käyttö perustuu siihen oletukseen, että ne antavat faktatuloksia ja ovat tulkinnasta riippumattomia Alastalo & Pösö(2011) Näin ollen Indikaattoreille asetettavia keskeisiä vaatimuksia ovat relevanssi, validiteetti ja reliabiliteetti. Indikaattorilla voidaan kuvata tiivistäen monimutkaista ilmiötä, kuten indikaattorin -kodin ulkopuolelle sijoitetut lapset vuosina 2008-2015 tilasto. Toisaalta Alastalo ja Heino(2011) näkevät indikaattorin-indikaattorin peittävän yksilölliset syyt sijoitukseen ja määrittävän kaikki yksilöt

saman kategorian alle. Näin saadaan aikaiseksi indikaattori, joka ei itsessään kerro sijoituksen syistä vaan ainoastaan määrästä. Indikaattori ei näytä lasten eroja, kuten ikää, sijoituksen kestoa, ainoastaan sukupuolieron ja näin laittavat kaikki yksilöt yhteen ryhmään. Indikaattorin antava vähäinen tieto tekee siitä Alastalon ja Heinon (2011) mukaan irrelevantin työkalun käytännön sosiaalityössä. Huomioitavaa on, että THL:n keräämä vuosittainen lastensuojelutilasto antaa enemmän ja tarkempaa tietoa lasten iästä ja sijoituksen perusteista, kuin findikaattorin-indikaattorin antama tulos.

Alastalo ja Heino (2011) ottavat esille lastensuojelussa olevan termin ”Kodin ulkopuolelle sijoittaminen” joka on ensisijaisesti heidän mielestä tilastollinen termi, jota käytetään indikaattorin määreenä sekä kansainvälisen vertailun mahdollistavana käsitteenä. Käsite pitää sisällään ne lapset jotka ovat sijoitettuna kodin ulkopuolelle joko avohuollon tukitoimena, kiireellisenä sijoituksena, huostaanotettuna tai jälkihuoltona sijoitettuja lapsia ja nuoria” (Lastensuojelu 2008, 13 Alastalo & Heino 2011.) Huomioitavaa on, että findikaattorin ja THL:n lastensuojelu rekisterit kodin ulkopuolella sijoitetuista määritellään eri tavalla. Findikaattorin määritelmä on laajempi, koska se pitää sisällään myös yksityisesti sijoitetut lapset, jotka eivät kuulu lastensuojelurekisterin keräämiin tietoihin. Näin ollen indikaattoreita käytettäessä pitää tunnistaa ja tietää mistä luvut tulevat ja mikä on niiden suhde muihin tilastoihin, jotta saadaan relevanttia ja reliabiliteettia tietoa.

3.3 Hyvinvoinnin mittaaminen

Hyvinvoinnin mittaamiselle on olemassa pitkät perinteet hyvinvointitutkimuksessa. Hyvinvoinnin tarkka määrittely riippuu monesta eri osatekijästä ja sitä voidaan mitata monella eri tavalla. Hyvinvoinnin käsitteen monimuotoisuus ja monimutkaisuus tekee sen tarkan määrittelystä haastavaa. Hyvinvointitutkimuksessa on monia eri tutkimusperinteitä ja sitä voidaan lähestyä monesta eri näkökulmasta. Pohjoismaissa ja Suomessa hyvinvointitutkimus ja hyvinvoinnin mittaaminen perustuu vahvasti Erik Allardtin teoriaan. Allardtin teorian mukaan hyvinvoinnissa on kolme ulottuvuutta joita voidaan mitata sekä subjektiivisesti että objektiivisesti. Sosiaalitieteessä on hyväksytty yhdeksi hyvinvoinnin mittaamisen tavaksi Allardtin (1976) näkemys hyvinvoinnin mittaamisesta. Allardt (1976,17) on määritellyt kolme eri luokkaa, eli sosiaali-indikaattoreita joilla hyvinvointia voidaan mitata ja määritellä. Nämä ovat having, loving ja being. Kolme eri indikaattoria koostuu kahdestatoista eri

osatekijästä. Having kuvaa elintasoja ja kaksi muuta elämänlaatua. Näiden avulla voidaan mitata ja verrata hyvinvoinnin eri tiloja. Allardtin (1976,35) mukaan hyvinvointi koostuu elintasosta ja elämänlaadusta ja molempia voidaan mitata objektiivisin että subjektiivisin kriteerein. Allardtin tuoma subjektiivinen mittaus ja sen näkeminen yhtä tärkeänä, kuin objektiivinen mittaus hyvinvointitutkimuksessa ja siinä käytetyissä sosiaali-indikaattoreissa oli merkittävä muutos hyvinvointitutkimuksessa. Osittain Allardtin teorian ja tutkimustulosten mukaisesti subjektiivinen tyytyväisyys ja objektiivinen elämänlaatu erotettiin toisistaan hyvinvointitutkimuksissa (Saari 2011). Samalla alkoi keskustelu hyvinvoinnin eri ulottuvuuksista ja miksi objektiivinen ja subjektiivinen otanta antaa erilaisen tuloksen samasta tutkimuskohteesta. Voidaan myös nähdä, että Allardt toi hyvinvointitutkimukseen mittauksen kohteen subjektiivisen näkemyksen, kun aikaisemmin oli painotettu objektiivisiä mittareita. (Hoffren ym. 2010; Hakkarainen 1999,195.)

Hyvinvointia voidaan mitata näin ollen subjektiivisesti, jolloin tarkastellaan esimerkiksi yksilön asenteita, kokemuksia ja preferenssejä. Toinen tapa mitata hyvinvointia on tarkastella sitä objektiivisesti. Tällöin hyvinvointia voidaan mitata esimerkiksi vertailemalla eri rekisteritilastojen avulla sijaishuollon vaikutuksia ja tuloksia (Hoffren ym. 2010; Hakkarainen 1999,195.) Hakkarainen (1999, 197–198) näkee, että subjektiivinen ja objektiivinen mittaus tapa mittaavat eri asioita ja niiden lähestymistapa asiaan on erilainen. Molempia tapoja mitata tarvitaan sosiaalitieteen tutkimuksessa. Tärkeätä on tiedostaa, että objektiivinen ja subjektiivinen mittaustapa tuottaa eri näkökulman tutkimukseen. Objektiivinen tuottaa tarkasteluun itse ongelman ja sen ominaisuudet ja syyt, kun taas subjektiivinen keskittyy enemmän ongelmien tiedostamiseen. Molempia mittaustapoja voidaan käyttää myös samassa tutkimuksessa ja molempia tarvitaan sosiaalitieteessä. Objektiivinen määre hyvinvointitutkimuksen näkökulmasta voi esimerkiksi olla elinolosuhteita kuvaava koulutus-mittari, jossa vertaillaan sijaishuollossa kasvaneiden lasten koulutusta 21-vuotiaina koulutusrekisterien avulla. Subjektiivisesti samaa mittaria voidaan käyttää kysymällä kohderyhmältä oma kokemus tyytyväisyydestään omasta koulutuksesta ja sen riittävydestä.

Having eli elinolosuhteita tai elintasoja kuvaavat luokat voidaan määrittellä viiteen eri luokkaan, näitä ovat tulot, asumistaso, terveys, työllisyys sekä koulutus. Elinolosuhteet ilmaisevat pääosin sitä, mitä jokainen ihminen tarvitsee. Nämä voidaan katsoa olevan perusarvoja

hyvinvoinnissa. Alhainen elintaso voidaan nähdä vaikuttavat negatiivisesti ihmisen käyttäytymiseen (Allardt, 40-41). Allardt (1976, 45) Elintasoon liittyviä arvoja ei voida toteuttaa ilman sosiaalista suunnittelua. Näin ollen vallitsevalla sosiaalipolitiikalla on merkitystä siihen, miten hyvin tämän luokan asiat saadaan yhteiskunnassa toteutettua myös yhteiskunnan heikompiosaisille.

Allardt (1976, 42–44) Loving eli sosiaalisiin suhteisiin keskittyvät luokat ovat perheyhteisyys, ystävyysuhteet, paikallisyhteisyys. Perusoletuksena on, että ihmisellä on tarve kuulua sosiaaliseen verkostoon, jossa hän kokee itsensä arvokkaaksi ja tulee kuulluksi. Yksilöllä on näin ollen rakkauden ja positiivisen vuorovaikutuksen tarve. Sosiaalisten suhteiden puute ja yhteisöstä ulostyöntäminen aiheuttaa ihmiselle negatiivisia pääomia. Allardt (1976, 45–46) Hyvinvointitutkimuksen analyysissä ongelmana on se, että marginaali ryhmät saattavat käyttää sosiaalisia suhteita rajoittavaa kieltä, mikä itsessään heikentää heidän integroitumista yhteisöön.

Being eli itsensä toteuttaminen ovat arvonanto eli status, korvaamattomuus, mielenkiintoinen vapaa-ajan toiminta sekä poliittiset resurssit. Allardt (1976,46) näkee tämän osuuden olevan laaja ja vaikeasti mitattavissa. Itsensä toteuttamista ei voida tarkalleen täsmentää tai määrittellä, koska ihmiset toteuttavat eri tavalla mielekästä ja arvoa antavaa toimintaa. Osa toteuttaa itseään saavutuksilla ja osa hakee toteutusta muilla keinoilla. Arvonannon merkitys ihmisille on todettu olevan tärkeä, mutta samalla sen mittaaminen on haasteellista.

Allardt (1976, 75–76) mukaan ei ole mahdollista arvottaa yksimielisesti hyvinvointiarvojen tärkeysjärjestystä ja se on osittain jopa mahdotonta. Voidaan kumminkin nähdä, että Pohjoismaissa nämä arvot ovat kaikille tärkeitä asioita, joten tavallaan vallitsee subjektiivinen yksimielisyys arvojen hyvyydestä ihmisen elämälle. Allardt (1976) näkee ihmisen hyvinvoinnin rakenteen koostuvan Maslowin tarvehierarkian pohjalta, minkä mukaan on olemassa viisi perustarvetta, jotka ovat hierarkkisessa järjestyksessä toisiinsa. Nämä ovat fysiologiset perustarpeet, turvallisuuden, rakkauden, arvonannon ja itsensä toteuttamisen tarve. Ihmisen taipumuksena on täyttää ja tavoitella ensin ensimmäinen perustarve, jotta hän voi tavoitella seuraavaa tarvetta. Tosin tarpeiden tyydytys ei etene välttämättä hierarkkisesti,

vaan mikä tahansa tarve voi korostua riippumatta muiden tarpeiden tilasta. Maslowin tarvehierarkiaa tarkastellen voidaan Allardt(1976) elintason indikaattorit nähdä olevan ensisijaisia tarpeen tyydytyksiä ihmisellä.

Allardt (1976, 41–42) näkee, että Maslowin teorian kaksi alinta tasoa eli fysiologinen ja turvallisuuden tarve ovat puutostarpeita ja kolme ylintä eli rakkauden, arvonannon ja itsensä toteuttaminen ovat kehitystarpeita. Allardt (1976, 41–23) näkemyksen mukaan puutostarpeilla eli elintasoon liittyvillä asioilla on olemassa raja, jonka jälkeen tarve on tyydytetty. Kehitystarpeilla ei sen sijaan ole rajaa, vaan niitä voi kehittää loputtomasti.

Erola (2010) mukaan hyvinvointia voidaan mitata myös tarkastelemalla sosiaalista liikkuvuutta eri yhteiskuntaluokkien välillä. Yhteiskuntaluokkatutkimuksella on vanha tutkimusperinne ja ensimmäiset luokkatutkimukset Suomessa on tehty 1910-luvulla. Kiinnostus yhteiskuntaluokkatutkimukseen katosi 1990-luvulla Neuvostoliiton hajoamiseen jälkeen ja vaikka sillä on tutkittu 1990 -2000 luvulla yhteiskunnan eriarvoisuutta, niin tutkimukset ovat jääneet hyvinvointitutkimuksessa taka-alalle. Luokkatutkimus on nähty leimallisesti kuuluvana historiallisesti sosialismiin ja moderniin maailmaan, jolla ei pysty vastaamaan postmodernin maailman kysymyksiin. Luokkatutkimuksen historiassa siihen on vaikuttanut paljon poliittiset suuntaukset ja sitä on ohjattu poliittisilla linjauksilla (Erola 2010, 19–20,43.)

Yhteiskuntaluokka määräytyy ensisijaisesti henkilöiden nykyisen tai entisen ammatin kautta. Lasten yhteiskuntaluokka ja sosiaalinen asema yhteiskunnassa määräytyy vanhempien mukaan. Sosiaalitieteessä yhteiskuntaluokka perustuu alun perin Marxin ja Weberin yhteiskuntaluokka määreisiin. Ajan saatossa sitä on määritelty monella eri tavalla ja sosiaalitieteessä ei ole yhteisesti sovittua ja määriteltyä yhteiskuntaluokkaa tai luokkaa kansallisella tai kansainvälisellä tasolla ja osittain se on myös ristiriitoja herättävä. (Erola 2011) Luokkatutkimusta sijaishuollon vaikuttavuudesta ei ole tehty, vaikkakin voidaan nähdä, että sijaishuoltoon päätyvät lapset voidaan määrittää tutkimusten mukaan alimpiin yhteiskuntaluokkiin. Kiinnostavaa olisi tietää, miksi sijaishuolto on palvelua huono-osaisille ja sosioekonomisesti vaarassa oleville perheille, jotka voidaan paikantaa kuuluvan alimpiin yhteiskuntaluokkiin. Lastensuojelun ja sijaishuollon ylisukupolvisuus antaa viitteitä, että luokkanousuja ei tapahdu sijaishuoltoon päätyneillä lapsilla, kun sitä tarkastellaan ryhmätasolla.

Luokkatutkimuksesta ollaan uudelleen kiinnostuneita sosiaalitieteessä Erolan (2010) tutkimuksen jälkeen, vaikkakin sillä ei ole tutkittu sijaishuollon vaikuttavuutta. Erolan (2010) mukaan sosiaalista asemaa voidaan mitata sosiaalitieteissä myös yhteiskuntaluokkia tutkimalla. Toinen tapa mitata ja luokitella ihmiset ryhmiksi on sosioekonomisen aseman mukaan. Lastensuojelussa asiakkaiden asemaa on paljon mitattu tutkimuksissa käyttäen sosioekonomista asemaa ja usein sitä verrataan valtaväestöön. Sosioekonominen asema määritellään pääluokilla, jotka jakavat väestön ryhmiin sosiaalisten ja taloudellisten ominaisuuksien mukaan. Kansainvälisesti ja kansallisesti ei ole määriteltynä yhtä tapaa määrittää sosioekonominen asema, vaan pääluokat saattavat hieman vaihdella, vaikka pääosin ovatkin yhtenäisiä. (Käsikirjoja 17 1989) Sosioekonomista asemaa kuvaavia luokituksia on käytetty hyvinvointitutkimuksissa, kun on haluttu analysoida ja luokitella yhteiskuntaryhmien hyvinvointia ja niiden välisiä eroja sekä sosiaalista liikkuvuutta. Luokitusta voi myös käyttää sosiaalisen ympäristön yleisindikaattorina kuvaamaan yhteiskunnan jäsenten eri tasoja.

4 NEW PUBLIC MANAGEMENT JA VAIKUTTAUVUUDEN VAADE

Vaikuttavuuden ja vaikutuksen termit sekä kiinnostus palvelujärjestelmän vaikuttavuuteen alkoivat ilmestyä hallintoon 1980-luvulla, mutta varsinaisesti 1990-luvun lama sai aikaan valtion ja kuntien rahoituspohjan heikentymisen, jonka vaikutuksesta julkisen sektorin menoja alettiin karsia. Samalla palveluja haluttiin tehostaa ja rahoituspohjan kaventuessa oli määriteltävä uudelleen palvelutuotannon toimintaa. Nämä edesauttoivat siinä että uusliberalismi ja New Public Management, eli uusi julkisjohtaminen (myöhemmin NPM), löivät Suomessa läpi 1990-luvulla. (Rajavaara 2007; Rousu 2007.)

Uusliberalismi on tarkoittanut talouspoliittista ideologiaa, joka näkee vapaan kilpailun ja markkinayhteiskunnan tuottavan suurimman hyödyn yksilölle. NPM on omaksunut uusliberalismin arvot ja on tarkoittanut ideologista tapaa järjestää palvelujärjestelmää. Tilaaja-tuottajamallin tuleminen osaksi palvelujärjestelmää on yksi esimerkki siitä. Tämä on tarkoittanut sitä, että julkinen toimija on tilaaja ja yksityiset palveluntuottajat tuottavat palvelut. NPM tarvitsee ympärilleen markkinaehtoisuuden, mikä tarkoittaa kilpailutuksen lisäämistä hyvinvointipalvelujen järjestämiseksi. (Eräsaari 2006, 90–94.)

NPM on määritelty ensisijaisesti organisaatiomuutoksena, jossa hallinto on järjestetty uudella tavalla. EU:n kilpailulainsäädäntö sekä OECD:n suositukset ovat kansallisella tasolla tarkoittaneet sitä, että yksityisestä sektorista on tehty ideologisella tasolla julkista parempi tuottaja ja vahvistettu yksityisten tuottajien toimintaa, julkisten jäädessä palveluntilaajaksi. NPM:n oletuksena on, että kilpailu parantaa laatua ja laskee hintoja. Edellä mainittujen asioiden taas oletetaan parantavan julkista taloutta ja antavan paremman vaikuttavuuden verorahoille. (Eräsaari 2006, 90–94; Koskiaho 2008,36.) Toisaalta NPM hallinnoinnin päämäärään sisältyy tarve luoda kilpailuun perustuvat markkinat hyvinvointipolitiikan toteutukseen. NPM-ideologiaan kuuluu myös oleellisena osana palveluiden vaikuttavuuden, kustannusten ja tuottojen välinen tietoisuus, jonka avulla palveluiden järjestämistä ohjataan.

NPM-ideologian mukaisesti julkinen sektori alkoi siirtää palveluitaan yksityiselle sektorille 1990-luvulla. Toisena syynä oli 1990-luvun lama, joka aiheutti hallitsemattoman, niin julki-

nessä kuin yksityisessä taloudessa näkyvän rahoitusongelman. Valtio joutui uudestaan määrittelemään toimintansa sosiaali- ja talouspolitiikassa, sekä miettimään, miten saadaan palvelut järjestettyä taloudellisemmin. EU:n, OECD:n ja NPM:n tuomat muutokset ovat tarkoittaneet voimakasta muutosta yhteiskunnassa ja sosiaalipalveluiden uudelleen järjestämisessä.

Hyvinvointivaltion universaalisen sosiaalipolitiikan lähtökohtana ovat olleet kaikille kansalaisille tarkoitetut yhdenvertaiset palvelut ja etuudet. Vaikuttavuuden vaatimuksen ja kiinnostuksen palvelun vaikuttavuuteen ja näyttöön voidaan kumminkin nähdä keskittyvän sosiaalipolitiikassa ensisijaisesti selektiivisiin palveluihin, kuten sijaishuoltoon (Karjalainen 2011,225–226).

Karjalainen (2011,225–226) näkee sosiaalipolitiikan vaikuttavuushallinnan määreen johtuvan NPM-ideologiasta, joka on tuotu hallituksesta käsin kunnalliseen päätöksen tekoon. Vaikuttavuuden vaadetta perustellaan kilpailukyvyllä, kustannusten tasapainolla sekä läpinäkyvyydellä, jotka kaikki ovat NPM:n määreitä. Nykyisin vaikuttavuutta vaaditaan jokaiselta julkisen puolen toimijalta. Rajavaaran (2007) mukaan elämme vaikuttavuusyhteiskunnassa, jossa kaikki toiminta pitää perustella vaikuttavuudella.

4.1 Rakenteelliset tekijät vaikuttavuuden tutkimisen mahdollistajina

Hallituksella on Vanhasen II hallitusohjelmasta lähtien ollut päämääränä sosiaalipalveluissa vaikuttavuuden lisääminen. Kataisen sekä Sipilän hallitusohjelmat ovat jatkaneet vaikuttavuuden paikantamista ja asettaneet sen yhdeksi kärkihankkeeksi (Hallitusohjelma 2007; Hallitusohjelma 2011; Hallitusohjelma 2015). Rakenteellisella tasolla tarkasteltuna voidaan nähdä, että vaikuttavuuden ja arvioinnin paikantaminen ovat osittain poliittisesti ohjattua, koska NPM tarvitsee tilaaja-tuottaja palvelumallissa vaikuttavuuden arvioinnin, jolla palvelua ohjataan haluttuun suuntaan. Hallinnon tasolla voidaan havaita, kuinka valtio on panostanut huomattavasti vaikuttavuuden löytymiseen sosiaalipalveluissa, koska kuntien hallinnot tarvitsevat NPM:n tuoman markkinaehtoisuuden takia vaikuttavuustietoa kilpailutukseen, sekä eri palveluntuottajia verrattaessa.

Rakenteellisella tasolla Suomessa Stakes eli nykyinen Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos (THL) on perustanut vuonna 1998 sosiaalipalveluiden arviointikeskuksen finSocin, jonka

tavoitteena on edistää arviointimenetelmien tuntemusta ja arviointitiedon käyttöä sosiaalipalveluissa. Suomen kuusi isointa kaupunkia, joista käytetään nimitystä Kuusikkokunnat, ovat olleet kiinnostuneita sijaishuollosta ja sijaishuollon vaikutuksista. Kuusikkokunnat ovat tehneet vuodesta 2005 lähtien joka vuosi raportin sijaishuollon tilasta. Pääsääntöisesti Kuusikkokunnat vertailevat keskenään sijaishuollon taloudellista vaikuttavuutta ja kuntien kiinnostus on näkynyt pitkälti taloudellisena panos-tuotos ajatuksena, jossa ensisijaisesti on keskitytty sijaishuollon kustannusrakenteisiin.. (Ahlgren-Leinvuo 2013.)

Suomen Akatemialla on ollut vuodesta 2009 SKIDI-KIDS – tutkimusohjelma, jonka alaisuudessa on tutkittu sijaishuollon vaikuttavuutta (Suomen Akatemia). Valtioneuvoston kanslia on hallituksen toimesta perustanut vuonna 2009 findikaattorin, jonka tarkoituksena on mahdollistaa eri indikaattoreita seuraamalla tarkastella yhteiskunnan tilaa. Findikaattorilla oletetaan myös tulevaisuudessa olevan yksi instrumentti, jonka avulla voidaan tutkia sijaishuollon määrää ja sen eri vaikutuksia.

Kuntaliitolla on ollut eri projekteja joilla on pyritty löytämään vaikuttavuuden eri osa-alueita, kuten Lastensuojelun vaikuttavuusmittari-projekti 2013–2015, jolla pyrittiin löytämään mittari, minkä avulla voidaan arvioida lastensuojelun vaikuttavuutta (Kuntaliitto 2013). Kunnallisella tasolla lastensuojelussa on pyritty kehittämään lastensuojelun vaikuttavuuden seuranta- ja arviointimalleja. Kunnat ovat itsenäisesti päättäneet omasta toiminnastaan ja kehittämisstrategiastaan. Helsingin kaupunki on ollut edelläkävijä siinä, miten sosiaalipalveluja on yritetty tutkia sekä arvioida. Ensimmäinen vaikuttavuutta tutkinut hanke perustettiin Helsingissä jo 1980-luvulla (Korteniemi, Kotiranta & Kivipelto 2012). Vaikuttavuuden löytymiseksi sijaishuollossa voidaan nähdä olevan edellä mainittujen esimerkkien näkökulmasta hallinnon eri tasojen tahtotila mikä pyritään löytämään. Hallinto on valmis ohjaamaan tutkimusrahoitusta sekä panostamaan vaikuttavuuden paikantamiseen, mitkä osittain johtuvat NPM:n tuoman palvelurakenteen muutoksista sijaishuoltoon.

4.2 Julkishallinnon näkökulma vaikuttavuuteen

Suomessa julkishallinto voidaan määritellä olevan valtion ja kuntasektorin välinen hallintojärjestelmä. Julkishallinto rakentuu siis kahdesta eri hallintotasosta ja sitä hallitaan valtion-

lainsäädännöllä ja sen tarkoitus on edistää yhteiskunnan hyvinvointia. Hyvinvointipalveluiden järjestämisestä ja rahoituksesta vastaavat kunnat ja valtio rahoittaa kuntia valtionosuusjärjestelmän avulla. Sijaishuollon järjestämisestä ovat vastuussa kunnat, jotka voivat NPM:n mukaisesti järjestää palvelut tilaaja-tuottajamallilla. (Valtiovarainministeriö: Talouspolitiikan strategia 2008, 20–22)

Julkishallinnon näkökulmasta voidaan sijaishuollon vaikuttavuuden tarkastelussa nähdä eri osa-alueita, kuten asiakasvaikutukset, kustannusvaikutukset, kustannuksista saatava hyöty ja panos/tulos suhde (Pohjola & Kempainen ym. 2012; Rousu 2007). Sijaishuolto on verorahoista kustannettavaa palvelua, joten julkishallinnon on tiedettävä mihin yhteisiä rahoja käytetään ja mikä on sen vaikuttavuus. Tosin vaikuttavuuden mittaaminen on haastavaa, koska vain harvoin on nähtävissä yksinkertaista syy-seuraus tulosta, sillä vaikuttavuus rakentuu sijaishuollossa monesta eri tekijästä (Pohjola 2012,12; Rousu 2007, 155). NPM:n tuoma muutos palvelurakenteeseen, eli tilaaja-tuottajamalli, jossa kunnat ovat tilaajia ja yritykset tuottajia vaatii mittariston, jonka avulla palveluntuottajia voidaan arvioida julkishallinnossa. Vaikuttavuuden paikantamisella ja tiedetyillä vaikutuksilla voidaan palvelurakennetta ohjata poliittisilla instrumenteilla. (Rajavaara 2007.)

Kustannusvaikutus mittaa niin pientä aluetta, ettei se yksinään riitä todentamaan sijaishuollon vaikuttavuutta. Kustannusvaikutus ei kerro asiakkaalle tapahtuvaa muutosta, vaan mittaa yhteiskunnalle muodostuvaa kustannusta. Näin ollen asiakasvaikutukset ja muutokset asiakkaan elämässä tulevat tärkeiksi, kun halutaan mitata vaikuttavuutta sijaishuollossa julkishallinnon näkökulmasta. (Pohjola 2012,12; Rousu 2007, 155.) Julkishallinnolla on yhä enemmän kiinnostusta kustannusvaikutuksiin, sillä valtion ja kuntien heikko taloudellinen tilanne yhteiskunnassa on pakottanut miettimään uudelleen sosiaalipoliittista rahanjakoa. Julkishallinto on tehnyt myös mittaavia panostuksia, jotta asiakasvaikutukset saataisiin paikannettua. Tavoitteena on pystyä vertaamaan kustannusvaikutuksia ja asiakasvaikutuksia keskenään.

Julkishallinnossa on yhä enemmän kiinnostusta ennakoivaan vaikuttavuuteen; halutaan selvittää oletettu vaikuttavuusarvo ennen palvelun käyttöönottoa. Sijaishuollossa tämä tarkoittaa sitä, että palvelun vaikuttavuutta arvioidaan ennalta määrättyjen mittareiden avulla ennen kuin päätös palvelusta tehdään. Päätösten pitäisi perustua tieteellisesti todennettuun näyttöön

sekä vaikuttavuuteen siitä, mitä interventio tuottaa. (Rajavaara 2007, 218.) Asiasta tekee ongelmallisen se, että sijaishuolto ei pysty tällä hetkellä oikeuttamaan työtänsä tieteellisesti todennetulla vaikuttavuudella. Kansallisesti meiltä puuttuu yhteiset vaikuttavuusmittarit. (Rajavaara 2007; Heino & Johansson 2010.)

Yksityisten palveluntuottajien lisääntyessä 1990-luvulla NPM-ideologian mukaisesti palveluntilaaaja tarvitsi kriteerit, joilla tilaaja pystyi määrittelemään sekä pisteyttämään paremmin yksityisiä palveluntuottajia. Laatu-termi otettiin laajasti sosiaalipalveluissa käyttöön 2000-luvun alkupuolella ja sen avulla alettiin arvioida sekä pisteyttämään palveluja. Samaan aikaan hallintoa ja päätöksiä haluttiin läpinäkyväksi, mikä tarkoitti kilpailutusten ja palveluiden järjestämisen avoimuutta (Rajavaara 2007, 217–218).

2000-luvun loppupuolella vaikuttavuus-sana on korvannut laadun määrettä. Osittain tämä johtuu siitä, ettei laadun mittaaminen tarkoita tuloksellisuutta. Laadun vaikuttavuuden määrittämisessä käytettiin termiä tuloslaatu, jonka vaikuttavuus on korvannut määreenä. Tuloslaatu ei yksinään kerro palvelun toimivuudesta tai laadukkuudesta, sillä se mittaa ainoastaan lopputulosta. Tuloslaadun mittauksen ongelmana on, että asiakkaat saattavat valikoitua erilaisiin laitoksiin, joten kevyissä laitoksissa saadaan parempia tuloksia, kuin raskaissa laitoksissa. Koulukodin lapset pärjäävät koulussa huonommin, kuin perheeseen sijoitetut keskiarvolla mitattuna. Tuloslaadulla mitattuna perhesijoitus on näin parempi, mutta se ei kerro palveluiden vaikuttavuudesta, tuloksellisuudesta tai paremmuudesta asiakkaalle tai yhteiskunnalle. (Heino & Johnson 2010; Jahnukainen 2004.)

Laatua ei voida mitata taloudellisilla mittareilla, toisin kuin vaikuttavuutta, mikäli määreenä on se, mitä palvelumuodolla saadaan aikaiseksi ja mikä siinä on syy-seuraus interventio, joka hyödyttää asiakasta ja yhteiskuntaa. 2010-luvulla sijaishuollolta odotetaan vaikuttavuutta. Vaikuttavuuden avulla julkishallinto pystyy määrittämään eri sijoituspaikkojen eroja sekä kohdentamaan interventiot tietäen, että ne tuottavat vaikuttavuutta. Oletuksena nykyään on, että palvelut perustuvat tieteellisesti todennettuun vaikuttavuustietoon, sillä ilman vaikuttavuutta palvelu ei pysty perustelemaan olemassaoloaan nyky-yhteiskunnassa (Rajavaara 2007, 217–218).

4.3 Sijaishuollon vaikuttavuuden määrittelyä

Hallituksen määrittelemästä strategiasta ja monista eri indikaattoripankeista ja -yrityksistä huolimatta sosiaalitieteessä ei ole vielä yhtenäistä tapaa todeta ja määrittää sijaishuollon vaikuttavuutta kansallisella tasolla. Valtio ja kunnat ovat järjestäneet mittaavia panoksia vaikuttavuuden paikantamiseksi lastensuojelussa. Tästä huolimatta valtakunnallisella sekä kunnallisella tasolla joudutaan tekemään lyhyen- ja pitkänajan strategisia ohjelmia ja päätöksiä lastensuojelusta sekä sijaishuollon palveluiden järjestämisestä ilman, että se perustuisi tutkimustuloksiin tai tutkittuun näyttöön siitä, mikä on asiakkaan ja yhteiskunnan etu pitkällä aikavälillä, kun sitä tarkastellaan vaikuttavuuden näkökulmasta.

Sijaishuollon vaikuttavuuden määrittelyä vaikeuttaa se, ettei lastensuojelussa ole kansallisesti määriteltyjä vaikuttavuus-mittareita, eikä selvää käsitystä siitä mitä vaikuttavuudella tarkoitetaan (Pekkarinen 2011; Kempainen & Ojaniemi ym. 2012, 49; Rajavaara 2007). Yhtenä ongelmana on se, että tieteellisesti todennettua sijaishuollon vaikuttavuutta ei pystytä todentamaan tällä hetkellä (vrt. Korteniemi, Kotiranta, Kivipelto 2012,99). Toisaalta monessa eri julkaisuissa on todettu, että vaikuttavuudessa kyse on siitä, missä määrin saavutetut tulokset ovat toteutetun intervention tuottamia (Pohjola & Kempainen ym. 2012; Rousu 2007; Rajavaara 2007). Vaikuttavuus on osittain poliittisesti sidonnainen määre, koska se mitä sillä halutaan tietää ja mihin tarkoitukseen, on osittain riippuvainen poliittisesta päätöksenteosta.

Vaikuttavuuden kentällä pitää erottaa toisistaan vaikutus ja vaikuttavuus. Vaikutuksella tarkoitetaan intervention seurauksia. Jos vaikutus ilmenee heti, kyseessä on välitön vaikutus. Pidemmän ajan vaikutus voidaan mitata pitkittäisseurannalla. (Rousu 2007.) Vaikuttavuuden määreenä ovat 1) mitä vaikutuksia on syntynyt, sekä 2) mikä toiminto sai ne aikaan. Toisaalta vaikuttavuuden määrittelyä hankaloittaa se, että se määritellään eri tavalla eri tutkimuskentillä. Sijaishuollon vaikuttavuuden määritelmässä on 2010-luvulla lähestytty lääketieteen määritelmää vaikuttavuudessa. Yhteiskuntatieteessä vaikuttavuus on myös tarkoittanut eri aikoina eri asioita (Rajavaara 2007).

Sijaishuollossa vaikuttavuutta ja vaikutusta on mitattu tutkimalla sijaishuollossa olleiden lasten (Oja & Virtanen 1998) koulutus- ja terveyseroja verrattuna valtaväestöön aikuisena yhteiskuntaluokkamittarin avulla. Jahnukainen (2004) vertaili koulukotilasten tuloksia aikuisena valtaväestöön vastaavissa mittareissa ilman yhteiskuntaluokkamittaria. Heino ja Johnson (2010) taas totesivat rekisteriaineistosta, ettei vaikuttavuutta voi mitata, ellei tiedetä alkuasetelmia. Vaikuttavuuden ja vaikutuksen näkökulmat ja määritelmät ovat siis vaihdelleet sijaishuollon tutkimuksissa eri aikoina.

Sijaishuollossa ei ole kansallisesti määriteltyä vaikuttavuuden määrettä, joka sekoittaa vaikuttavuuden tutkimusta. Se mikä 1990-luvulla käsitettiin vielä vaikuttavuudeksi, on 2000-luvulla määritelty tulokseksi. 2010-luvulla vaikuttavuus sijaishuollossa on määritelty tieteellisesti todennetuksi näytöksi siitä, miten ja mikä intervention instrumentti vaikuttaa asiakkaaseen. Vaikuttavuus sijaishuollon sosiaalityössä liittyy näyttöön perustuvaan käytäntöön (evidence-based social work), jonka lähtökohtana on, että interventiot ja työmenetelmät ovat epämääräisiä ja satunnaisia, mikäli ne eivät perustu systemaattisesti tuotettuun tieteelliseen näyttöön (Raunio 2010, 388–389).

Vaikuttavuuden arviointi perustuu syy-seuraussuhteen paikantamiseen, eli mikä vaikuttaa mihinkin, milloin, miten ja millä edellytyksillä. Vaikuttavuus keskittyy selityksiin siitä, mitkä tekijät aiheuttavat syy-seuraussuhteita. Vaikuttavuus voi olla positiivista, neutraalia, negatiivista tai kaikkia samanaikaisesti. Vaikuttavuus keskittyy selityksiin siitä, miksi interventio tuottaa tuloksen ja mikä intervention tekijä sen aiheuttaa. Vaikuttavuutta voidaan parhaiten mitata mittareilla ja sen pitää perustua näyttöön. (Dahler-Larsen 2005.)

Sosiaalitieteessä on erilaisia koulukuntia, mitkä vaikeuttavat vaikuttavuuden löytymiseen. Voidaan nähdä kaksi eri mallia yrittää selvittää vaikuttavuus sosiaalityössä. Yksilölliseen sosiaalipolitiikkaan ja sosiaalityöhön uskovat näkevät, että vaikuttavuuden ja siihen liittyvät prosessit ovat niin monimutkaisia, että vaikuttavuutta ei voida tarkkaan paikantaa tai todentaa. Järjestelmälliseen ja standardiin sosiaalityöhön näkevät, että vaikuttavuus voidaan paikantaa, vaikkakin sen on haastavaa ja moniulotteista. (DahlerLarsen 2005.) Yhtenä ongelmana myös on, että sosiaalitieteessä ei myöskään ole perinteitä vaikuttavuuden tutkimiselle. Varsinaisesti vasta 2010-luvulla sosiaalityössä on alkanut olla kiinnostunut vaikuttavuudesta.

Voidaan nähdä, että vaikuttavuus sosiaalityöissä rakentuu monesta eri osa-alueesta ja sen tarkka määrittely on vaikeaa, kuten aikaisemmin olen jo maininnut. Sosiaalityössä vaikuttavuuden määrittely on epäselvää ja sitä ei ole tarkalleen määritelty, mikä osaltaan vaikeuttaa vaikuttavuuden paikantamista. Rajavaara(2007) näkemyksen mukaan Vaikuttavuus rakentuu tavoitteellisesta pyrkimyksestä saada haluttu muutos tarkoin määriteltyyn ongelmaan ja se pystytään mittaamaan.

Sosiaalityössä ja lastensuojelussa käytössä on eri toimintamalleja eli interventioita ja instrumentteja joilla pyritään ratkaisemaan haluttu ongelma. Vaikuttavuutta voidaan nähdä rakenteellisessa sosiaalityössä, jolloin sen on yhteiskunnallista ja se voidaan paikantaa mittaavan palvelujärjestelmän taloudellista puolta sekä panos-tuotos rakenteita. Yksinään panos-tuotos mallin vaikuttavuuden mittaaminen ei kumminkaan ole sosiaalityössä kovinkaan relevanttia, vaan se mittaa niin pientä osa-aluetta, että se ei kerro yksilötasolla tapahtuvia vaikutuksia lainkaan. Näin ollen voidaan tarkastella, että vaikuttavuus sosiaalityössä se voidaan nähdä olevan lisäksi yksilötasolla olevaa mitattavissa olevaa vaikuttavuutta. Vaikuttavuus on nähty olevan yksi tärkeimmistä tulevaisuuden sosiaalityön instrumenteista, mikä lisää sosiaalityön professionaalista työnkuvaa.

Sosiaalityöissä ja sosiaalityössä vaikuttavuutta voidaan tarkastella ja mitata eri rakenteissa ja tasoissa. Rakenteellisella tasolla tarkasteltuna se on osa taloudellista tarkastelua ja lähellä panos-tuotos osa-aluetta, jossa palvelut kohdennetaan tehokkaasti sekä oikein ja investoinnit kohdentuvat taloudellisesti halutulla tavalla. Yksilötasolla tarkasteltuna vaikuttavuus tuottaa asiakkaalle toivotun tuloksen, jota voidaan mitata. Opinnäytteessäni vaikuttavuutta on pyritty paikantamaan sijaishuollon asiakkaille ja varsinaisesti tutkimuskysymyksenä on tarkastella millä indikaattoreilla sijaishuollon vaikuttavuutta on mitattu Suomessa ja mitä indikaattorit ovat, kun tarkastellaan niitä osana hyvinvointitutkimuksen kenttää.

Sosiaalityössä vaikuttavuuden paikantaminen on osoittautunut haastavaksi ja moniulotteiseksi, mikä osaltaan näkyy myös siinä, että sillä ei ole tarkkaa määrittelyä. Asiakkaiden elämäntilanteet, sosiaalinen ympäristö sekä yksilölliset ominaisuudet ovat aina yksilöllisiä ja ei ole mahdollista täysin tutkia mikä vaikuttaa mihin ja paikantaa tarkkaa syy-seuraus ratkaisua. Pohjola (2012, 12–13) näkemyksen mukaan yksilötasolla voidaan tämän vuoksi tarkastella tilannevaikuttavuutta ja kokonaisvaikuttavuutta. Tällöin vaikuttavuutta pyritään

selvittämään intervention jo ollessa käynnissä tai sen loputtua. Sosiaalityössä ja lastensuojelussa intervention vaikuttavuus pitää pystyä myös ennakoimaan ja tekemään toiminnot niin, että ennakolta tiedetään mitä tehty toiminta tuottaa lapselle ja hänen perheelleen. Vaikuttavuuden ennakointi on keskeistä tulevaisuuden sosiaalityössä ja sen perusta on tutkimustietoon perustuvat päätökset. (Pohjola 2012, Rousu 2007)

Rousu (2007) näkemyksen mukaan on myös eettisesti velvoittavaa, että vaikuttavuus tiedetään ja pystytään kertomaan asiakkaalle sekä yhteiskunnalle, koska asiakkaat ovat sosioekonomisesti kaikkein heikoimmassa asemassa olevia ihmisiä ja lastensuojelulle kuuluu selontekovelvollisuus asiakkaita ja yhteiskuntaa kohtaan. Lähtökohtaisesti verorahoilla tuotettua tai tilattua palvelua pitää voida tarkastella kuntatasolla avoimesti ja Rousun (2007,133) mukaan sosiaalityö on myös tilivelvollinen asiakkaalle että myös kuntalaisille työstään, koska käyttävät julkista valtaa sekä rahaa ja nämä ovat yksi tärkeä syy, miksi sosiaalityön pitää olla vaikuttavaa ja tutkimukseen perustuvaa.

Rousu (2007) näkee vaikuttavuuden olevan tuloksellista lastensuojelutyötä, jossa apu kohdennetaan sosiaalityön menetelmin oikea-aikaisesti ja oikein määriteltynä. Sosiaalityö perustuu tutkittuun tietoon sekä vaikuttavuus on osa sosiaalityön ammattitaitoa. Vaikuttavuuden tutkimuksen kentällä on tärkeitä erottaa tuloksellisuus ja vaikuttavuus. Tuloksellisuu-
della on kuvattu sosiaalityössä aikaisemmin mitä muutosta asiakkaassa on saatu aikaiseksi, mutta nykyisen tutkimuksen valossa tarkasteltuna on nähty, että tuloksellisuus ei ole oikea termi mittaamaan lastensuojelussa työtä ja se ei kerro vaikuttavuudesta mitään.

5 TUTKIMUSASETELMA

Olen rajannut tutkimuskohteekseni sijaishuollon vaikuttavuuden sekä siinä käytetyt indikaattorit Suomessa. Selvitän tutkimuksessani millä indikaattoreilla on mitattu sijaishuollon vaikuttavuutta ja mitä me tiedämme niiden tuloksista. Lisäksi pyrin paikantamaan löytämäni indikaattorit hyvinvointitutkimuksen kentälle. Kartoitan systemaattisesti aiemmin tehtyjä tutkimuksia sijaishuollon vaikuttavuudesta Suomessa. Tutkimus keskittyy ainoastaan tutkimuksiin suomalaisen sijaishuollon vaikuttavuudesta.

Valittavalle aineistolle asetin laadulliseksi kriteeriksi seuraavat: vähintään väitöstutkimus, tutkimusartikkeli tieteellisessä aikakauslehdessä. Mielipidekirjoitukset tai esitelmäkatsaukset aiheesta rajattiin pois.

Aineistoni vanhin julkaisu on vuodelta 1998 ja uusin vuodelta 2012. Näin ollen tutkimuksista pystyy näkemään osittain sijaishuollon vaikuttavuuden teeman historiallisen tutkimuskehityksen, sekä ajan, jolloin sijaishuollon vaikuttavuutta on tutkittu Suomessa.

5.1 Tutkimuskysymys

Kandiopinnäytetyössäni (Lähteenmäki 2014) tutkin millä indikaattoreilla sijaishuollon vaikuttavuutta on mitattu kansallisella tasolla ja jatkan gradussani samalla temalla. Tutkielmani pyrkii näin ollen tuottamaan uutta tietoa vaikuttavuuden tutkimuskentälle. Tutkimuskysymykseni ovat:

1 Millä indikaattoreilla sijaishuollon vaikuttavuutta on mitattu Suomessa?

2 Miten löytämäni indikaattorit paikantuvat hyvinvointitutkimuksen kentälle?

5.2 Aineiston keruu ja otanta

Hain kirjallisuutta Turun yliopiston kirjaston Nelli-portaalista, josta voidaan hakea tietoa useista kokoelmätietokannoista samanaikaisesti. Haussa käytettiin viittä erilaista hakusanayhdistelmää ja ne tuottivat yhteensä 675 viitettä. Hakusanat olivat lastensuojelu ja sijaishuolto (569), lastensuojelu ja arviointi (54), lastensuojelu tai vaikuttavuus (33), lastensuojelu ja vaikuttavuus (11), sijaishuolto ja arviointi (14), sijaishuolto ja vaikuttavuus (5).

Suurin osa viitteiden kokonaismäärästä käsitteli lastensuojelua ja sijaishuoltoa muusta näkökulmasta kuin vaikuttavuuden näkökulmasta. Tietokannoista kerättyä aineistoa täydennettiin myös mekaanisella aineiston valinnalla. Lopulliseen kirjallisuusanalyysiin seuloutui mukaan kymmenen tutkimusjulkaisua.

Jokaisesta järjestelmälliseen kirjallisuuskatsauksen seuloutuneesta tutkimuksesta laadittiin oma taulukko, johon kirjattiin tutkimuksen tekijät, julkaisuvuosi, aineiston koko ja keruutapa sekä indikaattorit. Katsauksen aineisto on nähtävissä taulukossa 6.1.

5.3 Tutkimuksen luotettavuus ja analysointi

Tutkimuksen luotettavuutta heikentää sijaishuollon vaikuttavuudesta tehdyn tutkimuskirjallisuuden niukkuus. Olen pyrkinyt löytämään ja ottamaan mukaan koko sijaishuollon vaikuttavuutta käsittelevän kirjallisuuden vuosilta 1998–2012. Vaikka osa kirjoista ei suoraan tutki vaikuttavuutta (esim. Jahnukainen 2009), on perusteltua ottaa ne mukaan tutkimuksen aineistoon, koska niissä on jatkumoa vaikuttavuutta paikantaneelle tutkimukselle (ks. Oja & Virtanen 1998). Täten saadaan parempi kuva vaikuttavuuden käsitteen muuttumisesta sosiaalipolitiikassa, sekä sen ongelmallisuudesta eri aikakausina. Näin ollen katsauksessa olevien kirjojen aineistonkäsittelytavat sekä omat päätökseni ja valintani vaikuttavat osaltaan tämän tutkielman tuloksiin ja analyysiin.

Ongelmallista on, ettei sijaishuollon vaikuttavuutta ole vielä kansallisesti pystytty paikantamaan, vaikka tutkimuksilla on pyritty kuvaamaan ja löytämään vaikuttavuus. Toisaalta Robson (2001,97) esittää, että vaikutuksesta saatu tieto, jota voidaan pitää riittämättömänä tai epäuskottavana, auttaa täydentämään arvioinnista saatua kuvaa. Näin ollen on perusteltua

ottaa kaikki valitsemani kymmenen kirjaa mukaan tutkimukseen, koska se auttaa vaikuttavuusprosessin kuvaamista ja sijaishuollon vaikuttavuuden paikantamista. Tutkielmani kuvaa kansallisen sosiaalipolitiikan määrittämää sijaishuollon arviointia ja vaikuttavuutta siinä määrin mitä tällä hetkellä on tiedossa.

Indikaattoreiden alatuloksista voisi saada myös erilaisen tuloksen tarkastelemalla ja määrittämällä epäselvät indikaattorit toisin. Osan sukupuolieroja kuvaavasta indikaattorista olisi yhtä hyvin voinut tutkia osana perhe-indikaattoria, minkä vuoksi alaindikaattorit ovat näin ollen suuntaa-antavia ja varsinaiset tekemäni löydökset ovat yläindikaattorit.

Vaikutuksen arvioinnissa keskeistä on selittää miten ja mikä indikaattori valitaan, varsinaisen tutkimusmetodi on toissijainen (Robson 2001). Näin ollen olen keskittynyt analysoimaan vaikuttavuuteen liittyvän kirjallisuuden indikaattorit, jotka ovat luettavissa taulukosta. Mittauksen yhtenä ongelmana oli saada validia tietoa, vaikka itse mittari on hyvä. Subjektii-viset mittaukset saattavat antaa väärää tietoa, koska yksilöt voivat vastata omista lähtökohdistaan ja antaa vääristettyä tietoa omasta tilanteestaan. (Robson 2001, 97.) Kuvaava esimerkki on, että sijaishuollon asiakkaana ollut henkilö antaa tutkijalle paremman kuvan tilanteestaan, mitä se todellisuudessa on ollut, koska haluaa miellyttää tutkijaa tai ei halua kertoa totuutta omasta elämäntilanteestaan. Näin ollen aineiston subjektiivisiin tutkimuksiin tulee suhtautua varauksellisesti vaikuttavuuden näkökulmasta katsottuna. Osassa tutkimuksista oli kato kyselyissä huomattavan suuri tai otanta pieni, joten vaikuttavuuden tulosten valossa pitää suhtautua kriittisesti olemassa oleviin tuloksiin.

6 INDIKAATTORIT JOILLA ON MITATTU SIIJAISHUOLLON VAIKUTTAVUUTTA

Sijaishuollon vaikuttavuudesta tehtyjä tutkimuksia oli otoksessa yhteensä kymmenen. Tutkimukset painottuvat määrällisiin tutkimuksiin, joita oli yhteensä kuusi kappaletta sekä laadullisiin tutkimuksiin, joita oli neljä. Vanhin tutkimus oli julkaistu vuonna 1998 ja uusin vuonna 2012. Aineisto ja luokittelu ovat nähtävissä taulukosta 5.1.

Määrällisin menetelmin tehdyt tutkimukset aiheesta keskittyivät vaikuttavuuden pitkittäis-seurantaan ja pyrkivät erilaisten rekisterien sekä lomakkeiden avulla mittaamaan vaikuttavuutta ja tuloksia. Laadullisin menetelmin tehdyt tutkimukset olivat paneutuneet tarkemmin asiakkaiden subjektiiviseen kokemukseen sijaishuollosta ja sen vaikuttavuudesta ja toivat ensisijaisesti asiakkaiden omat kokemukset asiasta esille.

Olen jaotellut indikaattorit, joilla sijaishuollon vaikuttavuutta on mitattu aikaisimmissa tutkimuksissa kahdeksaan eri kategoriaan. Suomessa ei sosiaalipolitiikassa ole kansallisesti sovitteja indikaattoreita, joilla mitataan sijaishuollon vaikuttavuutta, joten jokainen tutkija on omista lähtökohdistaan päättänyt itsenäisesti indikaattorit ja valinnut sille sopivan termin. Aikaisempaa, sijaishuollon vaikuttavuuteen keskittyvää tutkimusta, jossa olisi koottu yhteen tutkimusten eri indikaattorit ja katsottu tai selvitetty minkälaisilla mittareilla vaikuttavuutta on mitattu aiemmin, ei ole saatavilla.

Olen yhdistänyt eri termillä olevia indikaattoreita, jotka mielestäni kuvaavat samaa asiaa. Pääsääntöisesti olen jättänyt termit alkuperäiseen asuunsa. Esimerkiksi indikaattorit ”taloudellinen tilanne” ja ”tulotaso” löytyvät molemmat toimeentulo kategoriasta. Tutkimuksissa saattaa olla myös monta eri kysymystä ja mittaria, jotka mittaavat samaa asiaa, kuten terveyttä, eri näkökulmista. Olen rajannut ne yhdeksi indikaattoriksi.

Taulukko 6.1. Katsauksen aineisto

Tutkijat/Julkaisu	Aineiston koko ja keruutapa	Indikaattorit
Oja, L & Virtanen, M. (1998) Antoiko SOS-lapsi- kyläkoti uuden mahdolli- suuden?	n=126.(Lomakekysely) n=52.(Elämän- kertakirjoitukset) n=8.(Haastattelu)	Koulutus. Terveys. sukupuolten erot. Työura. Taloudellinen tilanne. Subjektiiivinen kokemus. Perhe ja parisuhde
Bardy, M. (2001) Pikkulapsen sijoi- tus kodin ulkopuolelle – syrjäytymisen ja liittymi- sen risteyskohta.	n=57.(Lomakekysely)	Sijoituksen välttäminen.
Kalland, M & Pensola, T.H. & Meriläinen, J. & Sinkkonen, J. (2001) Mortality in chil- dren registered in the Finnish child welfare reg- istry.	n=13 371.(Rekisteri)	Terveys.
Jahnukainen, M. (2004) Koulukodissa ja koulukodin jälkeen: vuo- sina 1996 ja 2000 valtion koulukodeista kotiutettu- jen nuorten koulukotiko- kemukset ja jälkiseuranta vuoteen 2002.	n=32.(Lomakekysely) n=20.(Lomakekysely)	Koulutus. Terveys. Sukupuolten erot. Perhe ja parisuhde. Työura. Subjektiiivinen kokemus. Taloudellinen tilanne.

Tutkijat/Julkaisu	Aineiston koko ja keruutapa	Indikaattorit
Reinikainen, S. (2009)Nuorisokodista maailmalle: kokemuksia nuorisokodissa elämisestä ja aikuisiässä selviytymisestä.	n=62.(Lomakekysely) n=34.(Haastattelu)	Koulutus. Työura. Taloudellinen tilanne. Perhe ja parisuhde. Subjektiiivinen kokemus.
Jahnukainen, M & Hyttiäinen, M. (2009)Jalanjälkiä seuraamassa: jälkiseurantatutkimus SOS-lapsikylissä kasvaneiden elämänvaiheista.	n=52.(Lomakekysely)	Koulutus. Terveys. Sukupuolten erot. Työura. Taloudellinen tilanne. Perhe ja parisuhde. Subjektiiivinen kokemus.
Valkonen, M & Pasanen, T. (2010) Nuorten kokemuksia Helsingin Diakonissalaitoksen intensiivi-hoidosta.	n=9. (Haastattelu)	Koulutus. Subjektiiivinen kokemus.
Heino, T & Johnson, M. (2010)Huostassa olleet lapset nuorina aikuisina.	n=13088. (Rekisteri) n=12668. (Rekisteri)	Koulutus. Terveys. Sukupuolten erot. Työura.
Ellonen, N & Pösö, T. (2010) Lasten väkivalta-kokemukset lastensuojelulaitoksissa ja sijaisperheissä.	N=223.(Lomakekysely)	Subjektiiivinen kokemus.

Tutkijat/Julkaisu	Aineiston koko ja keruutapa	Indikaattorit
Kestilä, L & Väisänen, A & Paananen, R & Heino, T & Gissler, M. (2012) Kodin ulkopuolelle sijoitetut nuorina aikuisina. Rekisteripohjainen seuranta tutkimus Suomessa vuonna 1987 syntyneistä.	n= 59476.(Rekisteri) n=1600.(Rekisteri)	Koulutus. Terveys. Sukupuolten erot. Taloudellinen tilanne.

Aineiston tutkimuksista voidaan havaita, että hyvinvointi ja sen mittaaminen sosiaali-indikaattoreilla mittaa määrättyä ja haluttua asiaa. Sosiaali-indikaattoreista käy aineistosta selville, että osa mittauksista menee limittäin eri mittareiden välillä ja hyvinvoinnin haasteet elämässä usein näkyvät monessa eri sosiaali-indikaattorissa. Ongelmien kasaantuminen monelle eri elämänsektorille pystytään havaitsemaan indikaattoreilla.

Koulutus-indikaattoria oli käytetty seitsemässä eri tutkimuksessa. Toiseksi eniten oli käytetty terveys-indikaattoria, jota oli käytetty kuudessa eri tutkimuksessa. Sukupuolen mukainen erottelu yhtenä mittarina oli yllättävän vähäistä, näkyen viidessä eri tutkimuksessa. Selittävänä tekijänä tälle on se, että osa tutkimuksista keskittyi vain toiseen sukupuoleen, joten eroavaisuuksia ei saatu näin näkyväksi, tai otos oli niin pieni, että sukupuoli jätettiin mainitsematta tutkimuksessa. Toisaalta taas rekisteri-tutkimuksissa kaikissa indikaattoreissa tarkasteltiin sukupuolten eroja, mutta olen mitannut asiaa tarkastelemalla kuinka monessa yksittäisessä tutkimuksessa sitä käytettiin, joten asia ei tule näkyviin tässä tutkimuksessa suoraan. Toimeentulo oli indikaattorina viidessä eri tutkimuksessa. Työura oli niin ikään viidessä eri tutkimuksessa. Perhe ja parisuhde-indikaattoria oli käytetty neljässä tutkimuksessa. Sijoituksen välttämistä oli käytetty yhdessä tutkimuksessa spekulatiivisena indikaattorina. Rikollisuutta oli käytetty mittarina yhdessä tutkimuksessa, minkä laitoin sukupuolten eroavaisuuksia kuvaavan indikaattorin alle. Subjektiiivista omaa kokemusta oli käytetty mittarina kuudessa eri tutkimuksessa, mutta omiin kokemuksiin liittyvät aiheet eivät olleet yhtenäisiä, vaan hajosivat eri aihealueille. Subjektiiivisessa osiossa oli eniten käytetty yksittäisiä mitta-reita, jotka eivät toistuneet muissa tutkimusmenetelmissä. Pääsääntöisesti subjektiiiviset tutkimukset olivat kaikki laadullisia.

Edustavimmat tutkimukset olivat rekisteri-tutkimuksia ja pienimmät subjektiivisesti mitattuja otantoja. Osassa tutkimuksia otokset olivat niin pieniä sekä kato vastanneiden suhteen niin suuri, että tutkimustulosten luotettavuus on heikko. Varsinkin kun tiedetään, että heikommin pärjäävät eivät yleensä vastaa kyselyihin (Jahnukainen 2004).

Pääsääntöisesti voidaan katsoa, että ainoastaan rekisteri-tutkimukset antavat yleistettävissä olevaa tietoa, mutta tulokset ovat tulkinnan varaisia. Merkitsevää on, että yksikään tutkimus ei ole onnistunut todentamaan kausaalisuutta, joten jää epäselväksi miten interventio on vaikuttanut kyseisillä mittareilla.

6.1 Koulutus

Koulutusta ja sen merkitystä on Suomessa tutkittu paljon ja sillä on havaittu olevan selkeä merkitys ja yhteys ihmisen hyvinvointiin ja terveyteen. Enemmän koulutetut ihmiset valitsevat terveellisempiä elintapoja ja sen kerrannaisvaikutus on merkitsevä yksilön hyvinvoinnille. Yksilön koulutus vaikuttaa moneen eri osatekijään ja sillä on suora yhteys työmarkkina- ja ammattiasemaan. Sosiaali-indikaattorina koulutuksella on pitkä perinne hyvinvointitutkimuksessa ja sillä voidaan mitata myös sosiaalista asemaa ja sosiaalista liikkuvuutta. Koulutuksessa pystytään näkemään periytyvyyttä sekä vanhempien koulutustaso heijastuu lasten terveystietoon. (Erola 2011)

Sijaishuollossa on pystytty näkemään ylisukupolvista lastensuojelun asiakkaita, samoin tutkimusten mukaan lastensuojelun vanhemmat ovat muuta väestöä alemmin koulutettuja ja voivat valtaväestöä heikommin sosioekonomisissa mittauksissa. Tutkimuksista voidaan havaita, että koulutusurat, sosiaalinen asema ja elämäntavat osittain periytyvät. On myös nähty, että koulutuksella on laajasti merkitystä siihen, miten yksilö pärjää tulevaisuudessa. Tutkimuksissa koulutus-indikaattoria oli käytetty seitsemän kertaa, joten voidaan nähdä sen olevan keskeinen indikaattori, jolla kuvataan sijaishuollon vaikuttavuutta.

Reinikaisen (2009,104–105) kyselyyn vastanneiden nuorisokodissa asuneiden tyttöjen koulutustaso oli matalampi kuin sitä verrattiin koko väestön naisten koulutustasoon. Ojan ja Virtasen (1998, 48) aineistossa kävi ilmi, että sijaishuollon jälkeen pohjakoulutus on useimmiten peruskoulu. Ammatillinen koulutus on yleisempää kuin väestössä keskimäärin, lukion käyminen keskimääräistä harvinaisempaa. Jahnukaisen (2004) aineistosta kävi ilmi, että

vain harvalla koulukodin nuorella on peruskoulun jälkeinen koulutus. Valkosen ja Pasasen (2010, 302–308) aineistossa suurin osa tutkimukseen osallistuneista oli suorittanut peruskoulun. Rekisteri-tutkimuksessa todennettiin, että huostaanotetuilla lapsilla koulukseen osallistuminen ja koulutuksen taso on vähäisempää kuin valtaväestöllä (Kestilä & Väisänen & Paananen & Heino & Gissler 2012, 599–620).

Heinon ja Johnsonin (2010) tutkimuksesta käy ilmi, että tytöt jatkavat peruskoulun jälkeisiä opintoja poikia useammin. Kodin ulkopuolelle sijoitetut pojat, jotka olivat olleet laitoshoidossa tai useassa eri sijoituspaikassa, oli 80 % vielä 23 – 24-vuotiaina vailla peruskoulun jälkeistä koulutusta. Yleisin jatkokoulutus oli ammatillinen koulutus.

Parhaiten menestyivät koulutuksen suhteen lapset, jotka oli sijoitettu perhehoitoon.

6.2 Terveys

Terveys-indikaattoria oli käytetty seitsemässä eri tutkimuksessa ja voidaan nähdä, että sillä on osittainen yhteys koulutus-indikaattoriin. Koulutustasolla ja terveydellä on yhteys toisiinsa, mutta se ei yksinään ole selitys ihmisten välisiin terveyseroihin. Lastensuojelun tutkimuksista voidaan havainnoida, että verrattuna valtaväestöön lastensuojelun asiakkailta on huonompi terveydellinen tilanne lyhyt ja pitkäaikaisesti seurattuna. Hyvinvoinnin ja terveyden erot voidaan paikantaa osaksi rakenteiden eriarvoisuutta, mutta lisäksi elintapojen sosiaalinen periytyvyys on myös yksi tekijä. On myös havaittu, että sosiaalinen eriarvoisuus näkyy terveyseroina yksilöiden välillä. Terveysteen vaikuttavia osa-tekijöitä on mikro- ja makrotaon rakenteissa. Yhteiskunnan rakenteet ja yksilön omat ominaisuudet, että sosiaalinen pääoma sekä elin- ja asumisolosuhteet vaikuttavat. Terveys vaikuttaa myös sosiaaliseen asemaan. Yksilön terveysongelmat heijastuvat myös riskiin syrjäytyä koulutusmaailmasta ja joutua sosioekonomisesti heikompaan asemaan valtaväestöön verrattaessa.

Lastensuojelusta on tehty tutkimus, jonka mukaan sijaishuollon piirissä olevien lasten riski kuolla ennen 24 ikävuotta oli 300-kertainen ikätovereihin verrattuna. Itsetuhoinen käyttäytyminen oli merkittävin tekijä 15–24-vuotiaiden nuorten kuolemanriskin kohoamiseen. (Kalland ym. 2001.) Jahnukainen (2004) tuo esiin omassa tutkimuksessaan tuloksen, jonka mukaan kuolleisuusriski on koulukotiin sijoitetuilla yksilöillä korkeampi kuin valtaväestöllä yleensä.

Sijaishuollon lapsilla on kohonnut riski raskauteen ja raskauden keskeyttämiseen verrattessa valtaväestöön. Sijoitetuilla lapsilla on elämänsä aikana keskimäärin enemmän psykiatrisen erikoissairaanhoidon osastohoitojaksoja ja poliklinikkakäyntejä, sekä yleisesti terveydellinen tilanne huonompi kuin valtaväestöllä. (Kestilä ym. 2012, 599–620.) Toisaalta löytyy myös tutkimustulos, jossa SOS-lapsikylään sijoitetuilla lapsilla sairastavuus aikuisena vastaa valtaväestöä (Oja & Virtanen 1998, 48).

6.3 Sukupuolten erot

Suomessa on pitkä perinne tasa-arvolle ja siihen että sukupuolesta riippumatta yksilöä kohdellaan yhdenvertaisesti ja sukupuolesta riippumatta kuuluu samat oikeudet. Sijaishuollon tutkimuksia aiheesta oli viisi kappaletta. Sijaishuollon tutkimuksista pystytään paikantamaan, että poikien asema ja tulevaisuuden ennuste on huonompi monella eri mittarilla mitattuna kuin tyttöjen. Sijaishuollon poikien riski päätyä vankilaan tai syrjäytyä yhteiskunnasta on suurempi kuin tyttöjen. Sijaishuollon lapsilla on koko väestöön verrattuna suurempi riski syrjäytyä sosioekonomisesti, mutta sijaishuollon sisällä poikien riski syrjäytyä on suurempi kuin tyttöjen. Se minkä takia tytöillä on enemmän suojaavia tekijöitä, kuin pojilla on hieman epäselvää. Selvää on kumminkin se, että poikien tulevaisuuden ennuste on huonompi kuin tyttöjen. Poikien huonompi sosiaalinen asema, koulutus, riskikäyttäytyminen sekä puutuminen yhteiskunnan ulkopuolelle ovat suurempaa kuin tytöillä sijaishuollossa. Sama ilmiö näyttäytyy myös, kun tarkastellaan valtaväestön sukupuoli eroja. (Palosuo, 2007, Erola 2011)

Heino ja Johnson (2010) tuovat esiin, että rekisterien mukaan tytöt pärjäävät sijaishuollon jälkeen paremmin kuin pojat kaikilla indikaattoreilla, joita tutkimuksessa oli käytetty. Rekisterit mittasivat koulutusta, perhettä ja työelämää, jotka ovat yhteiskunnassamme keskeisiä instituutioita. Heikoin tilanne on teini-iässä huostaanotetuilla pojilla ja paras tilanne perhesijoitetuilla tytöillä. Samansuuntaista tulosta on saatu myös toisessa rekisteritutkimuksessa (Kestilä ym. 2012, 599–620).

Jahnukaisen (2004, 295) tutkimuksessa pojilla on riskikäyttäytymistä laitossijoituksen jälkeen enemmän kuin tytöillä. Tytöillä on paremmat indikaattorit selviytyä kuin pojilla, koska tytöille syntyy esim. raskauden myötä suojaava verkosto ympärille. Pojat joutuvat myös

useimmin sijoituksen jälkeen vankilaan ja tekevät lakirikkomuksia kuin tytöt. Oja ja Virtanen (1998) saivat selville, että sijaishuollossa kasvaneet pojat kokivat aikuistuneina miehinä naisia enemmän turvattomuutta.

6.4 Työura

Työuraa oli tutkittu viidessä tutkimuksessa. Lastensuojelun tutkimuksista voidaan havaita, että valtaväestöön verrattuna sijaishuollon lapset tulevat sosioekonomisesta tilanteesta, jossa vanhempien työura on heikompi verrattuna valtaväestöön. Työllisyydellä on nähty olevan positiivinen vaikutus yksilön hyvinvointiin. Sosiaalityön näkökulmasta voidaan sanoa, että työ on parasta sosiaaliturvaa. Työllisyyden yksi tärkeimmistä hyvinvointia mahdollistavista tekijöistä on työstä saatu toimeentulo, mikä vahvistaa hyvinvoinnin muita osatekijöitä. Tutkimusten mukaan työttömien ja työllisten välillä pystytään havaitsemaan eroja ja varsinkin pitkäaikaistyöttömyys lisää riskiä köyhyyteen sekä terveyden eriarvoisuuteen. Tutkimuksista on havaittu, että työttömien terveys on huonompaa kuin työllisten, mutta osittain se saattaa johtua myös siitä, että heikomman terveyden omaavat yksilöt joutuvat suuremmalla todennäköisyydellä työttömäksi. Elinajan odote on myös huonompi sekä kuolleisuusriski suurempi verrattaessa 25-vuotiaiden työttömien ja työllisten pitkäaikaista seurantaan. (Palosuo, 2007) Tutkimuksista käy myös ilmi, että sijaishuollon pojat verrattuna tyttöihin omaavat huonomman aseman työmarkkinoilla pitkäaikaistarkastelussa.

Reinikaisen (2009,107) tulokset kertovat, että nuorisokodissa asuneiden tyttöjen tilanne työelämässä poikkeaa koko väestön tilanteesta ja on keskimääräisesti huonompi. Heinon ja Johnsonin (2010) tutkimuksesta käy ilmi, että työuran suhteen parhain tilanne on naisilla, jotka on otettu huostaan ja sijoitettu perhehoitoon alle 12-vuotiaana. Samasta aineistosta selviää, että työura on heikko teini-iässä huostaanotetuilla pojilla, jotka ovat olleet laitoshoidossa tai monessa eri sijoituspaikassa. SOS-lapsikylistä itsenäistyneiden työttömyyskemuksissa ei ole eroa, kun sitä verrataan saman koulutuksen omaavien työttömyysprosenttiin, valtaosa toimii työntekijöinä ja joka viides aineistosta oli työtön (Oja & Virtanen 1998, 48). Jahnukainen ja Hyytiäinen (2009) saivat tutkimuksessaan samansuuntaista tulosta kuin Oja ja Virtanen (1998).

6.5 Toimeentulo

Yksilön toimeentulolla voidaan nähdä olevan suuri merkitys ihmisen pärjäämiseen yhteiskunnassa. Heikko toimeentulo on yhteydessä moniin eri hyvinvointivajeisiin ja tutkimuksista voidaan nähdä niiden kasautuvan sosioekonomisesti vaarassa oleville ryhmille. Köyhyyden yksi ongelma on, että siinä on nähtävissä samoin kuin lastensuojelussa ylisukupolvista periytymistä. Pelkän perusturvan varassa elävän köyhyysriski on suurentunut 2010-luvulla. Heikko toimeentulo on usein yhteydessä muihin sosiaali-indikaattoreihin, kuten matalaan koulutustasoon, heikkoon terveyteen, ikään sekä työttömyyteen. Nuoret myös usein kuuluvat pienituloisiin verrattuna muuhun väestöön. Merkitseviä tekijöitä tulevaisuuden ennustamiseen indikaattoreiden avulla ovat koulutus, ikä ja työllisyys. Ilman peruskoulun jälkeistä tutkintoa tulotaso sekä työllistyminen ovat tulevaisuudessa heikompaa, kuin pidemmälle koulutetuilla.

Reinikaisen (2009,108) aineistosta ilmenee, että nuorisokodissa asuneiden tyttöjen taloudellinen tilanne ja tulotaso ovat huonompia kuin koko väestön naisten taloudellinen tilanne. Jahnukaisen ja Hyytiäisen (2009) aineistosta käy ilmi, että viidennes haastateltavista ilmoittaa olevansa tyytymätön tulotasoonsa. SOS-lapsikylästä itsenäistyneet nuoret kokivat toimeentulonsa kohtuullisena aikuisena (Oja & Virtanen 1998, 48). Toisaalta rekisteri-tutkimuksen mukaan huostaanotetuilla lapsilla taloudellinen tilanne on huonompaa valtaväestöön verrattaessa (Kestilä ym. 2012,599–620).

6.6 Perhe ja parisuhde

Perhe ja parisuhde voidaan nähdä olevan merkittävä tekijä, kun tarkastellaan yksilön hyvinvointia. Ihmisellä on inhimillinen tarve kuulua sosiaaliseen yhteisöön ja perhe sekä parisuhde voidaan nähdä olevan yksi sen perustarpeista. Syrjäytymisellä ja huono-osaisuudella on usein kytkös yksinäisyyteen ja se lisää riskiä joutua sosioekonomisesti haasteelliseen tilanteeseen. Lastensuojelun lapset tulevat usein perheistä, jotka ovat sosioekonomisesti heikommassa tilanteessa, kuin valtaväestö sekä omaavat ylisukupolvisia haasteita hyvinvoinnin eri osa-alueilla. Perhe ja parisuhde ovat usein pirstaloituneita lastensuojelun perheille ja myös epäselviä. Riski syrjäytyä sosiaalisesti ja jäädä yksinäiseksi on pidemmällä aikavälillä

tarkasteltuna suurempaa lastensuojelun lapsella, kuin valtaväestöllä. (Saari 2016, Heino 2007)

Reinikainen (2009,130–131) vertasi nuorisokodista itsenäistyneitä nuoria koko väestöön ja tuloksen mukaan ydinperheiden ja yksinhuoltajaperheiden osuus on pienempi ja uusperheiden osuus suurempi sijaishuollossa kasvaneilla. Reinikaisen (2009) tutkimus antaa viitteitä, että ystävät kompensoivat biologisen vanhemman vajausta.

Jahnukainen (2004,295) näkee perheen ja parisuhteen olevan sekä tytöillä että pojilla suojaava tekijä elämässä. Sijaishuollossa kasvaneet saavat lapsen nuorempana kuin valtaväestö, mutta kokevat arvokkaimmaksi asiaksi elämässä omat lapsensa ja perheensä (Jahnukainen & Hyytiäinen 2009,20–25,295). Oja ja Virtanen (1998) saivat tutkimuksessaan saman tuloksen.

6.7 Sijoituksen välttäminen

Tutkimuksissa oli tarkasteltu sijaishuollon kuntouttavaa vaikutusta, jossa lapsi oli pystytty kotiuttamaan sijoituksen jälkeen. Sijaishuollon rekisteritutkimuksesta voidaan nähdä, että sijoitetuilla lapsilla on suurempi riski syrjäytyä yhteiskunnasta monella eri hyvinvoinnin osa-alueella, verrattuna ei sijoitettuun lapseen. Sijaishuoltoon päätyvillä lapsilla on myös taustalla monia eri haasteita, niin yksilö, perhe, kuin yhteiskuntatasolla. Ryhmätason ennuste yksilön hyvinvoinnille tulevaisuudessa on heikompi sijoitetuilla lapsilla verrattuna valtaväestöön. Sijoituksen kestolla, minkä ikäisenä on sijoitettu, minkä takia sekä sijoituspaikalla on myös vaikutusta siihen, miten yksilö pärjää yhteiskunnassa aikuisena.(Kestilä ym. 2012, 599–620)

Sijoituksen välttämällä voidaan tarkistaa sijaishuollon kuntouttavaa vaikutusta, kun lapsi kotiutetaan laitoksesta ja tutkitaan onnistuuko tehty kuntouttava työ lapsen ja perheen kanssa estämään uudelleen sijoituksen laitokseen. Tällä indikaattorilla (Bardy 2001) oli mitattu sijaishuollon kuntouttavaa toimintaa, kun kyseessä olivat pienet lapset. Bardyn (2001) mukaan sijoitus ennakoi pitkäaikaista lastensuojelun asiakkuutta. Vähemmistö vanhemmista sai lapsen sijoituksen jälkeen elämänsä siihen kuntoon, että lastensuojelullinen huoli lähti pois. Monipolvisesta yrityksestä huolimatta lapsen kasvuoloja ei pystytty vakiinnuttamaan lastensuojelussa kuudessa vuodessa. Bardyn (2001) tulokset kertovat, että pienten lasten kohdalla

pitkäaikaisiin sijoituksiin ei lähdetä herkästi, vaan sijoitusta pyritään välttämään. Perhesijoitukseen menevillä lapsilla on monipuolisempi sijoitushistoria, kuin kotiin palanneilla lapsilla (Bardy 2001, 5). Enemmistö lapsista (64 %) palasi kotiinsa vuonna 1991 päättyneen sijoituksen jälkeen, mutta kuuden vuoden kuluttua enemmistö (66 %) eli kodin ulkopuolella. Lasten asioita ei saatu kuntoon kuudessa vuodessa. Interventio perheen tilanteeseen, kun lapsi on pieni, ei siis välttämättä tuota tulosta, mikäli mittarina on sijoituksen välttäminen. (Bardy 2001, 52– 53.)

6.8 Sijaishuollossa kasvaneen subjektiivinen kokemus

Allardt (1976) toi hyvinvointitutkimukseen yksilön subjektiivisen kokemuksen ja tyytyväisyyden mitattavaan asiaan. Objektiiiset mitatut sosiaali-indikaattori tutkimukset eivät välttämättä todenna yksilön kokemaa hyvinvointia ja niissä saattaa olla ristiriitaisuuksia. Pääosin subjektiivisesti mitattu kokemus näyttäytyy parempana tutkimuksissa, kuin sama asia objektiivisesti mitattuna. Näin ollen yksilön omaa kokemusta hyvinvoinnista ei voida mitata tarkkaan muuten kuin subjektiivista elämänlaatua ja tyytyväisyyttä mittaamalla. (Saari, 2011)

Reinikaisen (2009, 132) aineiston tutkimushenkilöistä valtaosa kokee nuorisokodissa asumisella olleen myöhemmälle elämälleen ainakin jotain myönteistä merkitystä. Reinikaisen (2009,137) tutkimuksesta ilmenee, että nuorisokodin nuoret kokevat aikuisena, että nuorisokodilla on ollut positiivista vaikutusta koulunkäyntiin, mikä on myöhemmin edistänyt töihin pääsyä. Ojan ja Virtasen (1998, 42,46) tutkimuksesta ilmenee, että elämiseen liittyviä ongelmia ei juuri löytynyt muusta väestöstä poikkeavalla tavalla, kun asiaa mitattiin omaan kokemukseen pohjaten. Samoin tutkimuksesta kävi ilmi, että itsenäistymisvaiheessa saatu taloudellinen tuki näyttää vaikuttavan koettuun pärjäämiseen aikuisena (Oja & Virtanen 1998, 74–75).

Valkonen ja Pasanen (2010,302–308) tutkimuksessaan toteavat, että enemmistöllä nuorista kokemus sijaishuoltoapaikasta oli positiivinen ja jokaisella oli kokemus, että heistä välitettiin.

Ellonen ja Pösö (2010, 41) ovat tutkineet lyhyen ajan vaikuttavuutta, kun kyseessä on väkivalta. Mikäli asiakas tulee väkivaltaisesta ympäristöstä, niin sijoitus sijaishuoltoapaikkaan näyttäisi merkitsevän siirtymistä väkivallattomampaan ympäristöön, koska sijaishuollossa

käytetään vähemmän väkivaltaisia toimintatapoja kuin kotikasvatuksessa. Näin ollen on viitteitä, että sijoituksella pystytään saamaan vaikuttavuutta lyhyellä ajalla mitattuna, kun tarkastellaan asiaa väkivallan kokemisen kautta. Tosin lapset joutuvat kokemaan usein väkivaltaa myös sijaishuoltopaikassa, vaikka heidät olisi sijoitettu sinne turvallisiin olosuhteisiin ja pois väkivallan ympäristöstä.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkielmasta voidaan havaita, että sosiaalityössä on akateemisella tasolla tutkittu todella vähän sijaishuollon vaikuttavuutta, vaikka se on ollut Vanhasen II sekä Kataisen, että Sipilän hallitusohjelmien yhtenä teemana. Yhtenä syynä oletettavasti on, että vaikuttavuuden käsite lastensuojelun tutkimuskentällä on uusi ja sosiaalityöstä puuttuu vaikuttavuuden tarkka määritelmä. Toisena syynä oletettavasti on, että sosiaalityössä on eriäviä näkemyksiä voidaan vaikuttavuutta ylipäänsä todentaa sijaishuollossa. Kolmantena syynä oletettavasti on, että sijaishuolto on ensisijaisesti lakiin perustuvaa toimintaa ja vaikuttavuuden vaade on toissijaista. Kiinnostus 2010-luvulla sijaishuollon vaikuttavuuteen voidaan nähdä olevan seurausta NPM:n tuottamasta julkishallinnon palvelurakenteen muutoksesta.

Opinnäytteessäni löysin kahdeksan indikaattoria ja ne kaikki paikantuvat hyvinvointitutkimuksen tutkimusperinteeseen. Indikaattoreilla, mitä löysin on mitattu sosiaalisia muutoksia koko hyvinvointitutkimuksen historiassa. Tarkemmin määriteltynä opinnäytetyössäni sijaishuollon vaikuttavuutta mittaavat indikaattorit paikantuvat hyvinvointitutkimuksen näkökulmasta katsottuna 1970-luvun sosiaali-indikaattoreihin. Allardt(1976,17) on määritellyt kolme eri luokkaa, eli sosiaali-indikaattoreita joilla hyvinvointia voidaan mitata ja määritellä. Nämä ovat having, loving ja being ja löytämäni indikaattorit voidaan paikantaa näihin.

Yhtenä havaintona voidaan esittää näin ollen, että sijaishuollon vaikuttavuutta tutkitaan sosiaalityössä hyvinvointitutkimuksen vakiintuneilla mittareilla. Mittareilla on pyritty lähtökohtaisesti saamaan objektiivisia tuloksia hyvinvointitutkimuksen historiassa. Huomiota herättävää on se, että 1980-luvulla hyvinvointitutkimuksessa heräsi keskustelua, että kuvaavatko isot otannat todellisuutta vai löytyykö totuus yksilöllisesti tarkasteltuna subjektiivisena kokemuksena. 2010-luvulla tarkasteltuna pystytään näkemään, että kysymys ryhmätason mittauksesta ja subjektiivisen kokemuksen mittaamisesta ja niiden välisestä suhteesta on edelleen kokonaan ratkaisematta. Toisaalta Allardtin (1976,35) mukaan hyvinvointi koostuu elintasosta ja elämänlaadusta ja molempia voidaan mitata objektiivisin että subjektiivisin kriteerein ja näin ollen ne eivät pois sulje toisiaan vaan tukevat toisiaan.

Toinen havainto on, että indikaattoreiden käyttö ja mittaaminen väheni 1980-luvulla, koska niiden nähtiin olevan poliittisesti ohjattua toimintaa ja vallan yksi välinen. 2000-luvulla indikaattorit, vaikuttavuus ja hyvinvoinnin mittaaminen ovat tulleet uudelleen hyvinvointitutkimukseen poliittisen ohjauksen takia. Muuttunut yhteiskunta ja palvelujärjestelmä tarvitsevat niitä NPM:n, EU:n, markkinatalouden sekä tilaaja-tuottajamallin järjestämiseksi. Tätä havaintoa tukee se, että 2000-luvulla heränneeseen uudelleen kiinnostukseen sosiaali-indikaattoreihin voidaan nähdä olevan pitkälti poliittisesti ohjattua, koska vaikuttavuuteen ja sen mittareihin kohdistuu vahvaa poliittista ohjausta, mikä näkyy esimerkiksi eri hallitusten isoilla panostuksilla taloudellisesti vaikuttavuuden ja sen mittareiden löytämiseen. 1980-luvulla indikaattorit jäivät taka-alalle, koska huomattiin että ne ovat poliittisesti ohjattua tutkimusta, jossa mitataan sitä, mitä vallassa olevat kulloinkin haluavat. Mikäli historia toistaa itseään, niin voidaan sitä kautta olettaa myös tämän jäätävän taka-alalle tulevaisuudessa, koska nykyinen NPM ja uusliberalismin tilaaja-tuottaja malli ovat poliittisia päätöksiä jotka vaativat seurannan, sekä vaikuttavuuden paikantamiseen osaksi olemassaoloaan. Ilman vaikuttavuutta ja seurantaa tilaaja-tuottaja malli ei voi perustella täysin olemassaoloaan. Tosin tämä tarkoittaa tällöin nykyisen markkinatalouden ja yksityistämisen vähentämistä sijaishuollossa, mihin tilastot opinnäytteessäni eivät anna olettaa.

Opinnäytetyössäni voidaan nähdä 2000-luvulla alkanut sijaishuollon palvelurakennemuutos, joka osittain voidaan nähdä johtuvan NPM:n tulemisesta vallitsevaksi ideologiaksi, on tehnyt sijaishuollosta markkinavetoisen palvelun. Tilaaja-tuottajamalli on tullut yleisimmäksi tavaksi järjestää sijaishuollon palvelut lastensuojelulain mukaisesti. Sijaishuollon palvelurakenteen muutos sekä NPM:n tuomat muutokset julkishallintoon tarvitsevat taaksensa avoimen ja läpinäkyvän vaikuttavuusarvioinnin tuotetusta palvelusta, jotta sitä voidaan julkishallinnollisesti ohjata haluttuun suuntaan.

Opinnäytetyössäni löysin kahdeksan indikaattoria, joilla on mitattu sijaishuollon vaikuttavuutta. Indikaattorit kuvasivat sosiaalista ulottuvuutta sekä yhteiskunnallista inklusiota tai eksklusiota. Koulutus-indikaattori esiintyi seitsemän kertaa, terveysindikaattori kuudesti, sukupuolierot löytyivät viidestä tutkimuksesta ja taloudellista tilannetta ja työuraa kuvaavia indikaattoreita löytyi viidesti. Perhe- ja parisuhdeindikaattori löytyi neljästi. Sijoituksen välttämistä oli käytetty vain kerran ja subjektiivista kokemusta oli mitattu kuudesti.

Yhdessäkin tutkimuksessa ei ollut tutkittu kaikkia näitä indikaattoreita, toisaalta kolmessa tutkimuksessa oli eri indikaattoria käytetty 7/8 kaikista indikaattoreista. Suosituin indikaattori tutkimuksissa oli koulutus. Löydöt todentavat sen, että sijaishuollossa ei ole käytössä yhteisiä indikaattoreita joilla mitataan työn vaikuttavuutta, vaikkakin niissä on yhtenäisyyksiä ja tutkijat ovat osittain tutkineet samoja aiheita.

Tutkimus antaa viitteitä, että eri tutkimusmenetelmillä, mutta samaa mittaria käyttäen saadaan erilaisia tuloksia. Esimerkiksi koulutus-indikaattoria subjektiivisesti mitattuna saadaan parempia tuloksia, kuin samaa asiaa määrällisesti mitattuna. Vaikuttavuustutkimuksessa saadaan näin ollen erilaisia tuloksia, riippuen käytetäänkö ulkoista tai sisäistä arviointia mittarina. Mielestäni on ongelmallista, että meillä ei ole kansallisesti sovittuja mittaustapoja vaikuttavuudesta Tämä erilainen arviointitapa mahdollistaa saamaan positiivisia lukuja yksittäisten laitosten vaikuttavuudesta, mutta vaikeuttaa laitosten vertailemista keskenään ja antaa täten helposti väärän kuvan toiminnan vaikuttavuudesta. Toisaalta hyvinvointitutkimuksessa on jo 1980-luvulla ollut eriäviä mielipiteitä siitä, antaako subjektiivisesti mitattu tutkimus todenmukaisempaa kuvaa yksilön todellisuudesta, kuin isot rekisteritutkimukset.

Löydöt tukevat sitä johtopäätöstä, että sijaishuollon vaikuttavuutta ei saada paikannettua tutkimuksissa nykyisten vaikuttavuuteen liittyvien määritelmien valossa. Sijaishuollon vaikuttavuutta ei saada selville käytetyillä mittareilla eikä tutkimusmenetelmillä, vaan tietoon tulee ainoastaan vaikutuksia. Sijaishuollon vaikuttavuus jää todentamatta kaikissa tutkimuksissa. Sijaishuollon vaikuttavuuden tutkimisen perusongelma näyttää olevan tällä hetkellä se, että ei saada todennettua synn ja seurauksen välistä suhdetta. Meiltä puuttuu vielä tutkimustietoa siitä, mikä lasten tilanne on ollut ennen interventioita sekä mitä tapahtuisi jos interventioita ei tapahtuisi. Tiedetään mitä sijaishuollon tulokset ovat rekisteri-tutkimusten avulla, mutta tulokset eivät kerro onko interventio parantanut vai huonontanut asiakkaan elämää käytetyillä mittareilla ja mittausten menetelmillä.

Kerätyn aineiston pohjalta ei voida tarkasti sanoa mikä on sijaishuollon vaikuttavuus Suomessa. Voidaan kuitenkin tehdä johtopäätös, että sijaishuollon lapset ovat pääsääntöisesti syrjäytymisvaarassa. Verrattaessa valtaväestöön voidaan nähdä, että heillä on suurempi riski kuolla nuorempana ja heidän koulutustasonsa on tavallista heikompi.

Rajavaaran (2011) mukaan elämme vaikuttavuusyhteiskunnassa, jossa jokaisen sektorin pitää pystyä perustelemaan olemassaolonsa tieteellisesti todennetulla vaikuttavuudella. Tutkielmani mukaan sijaishuolto ei pysty täysin täyttämään näitä kriteereitä tällä hetkellä.

Jatkotutkimuksen kannalta yhtenä ongelmana tällä hetkellä on, että lastensuojelun sijais- ja avohuollon tilastorekisterit kootaan eri tavoilla, mikä estää niiden sujuvan yhdistämisen ja vertailun. Yhtenäisellä tilastoinnilla ja koonnilla olisi mahdollista päästä vertailemaan avo- ja sijaishuollon asiakkaita, sekä miettimään, mitä eroavaisuuksia ja samankaltaisuuksia löytyy. Mielenkiintoinen jatkotutkimus olisi yhdistää nämä rekisterit ja katsoa löytyykö samankaltaisuuksia, mutta eri toimenpiteitä ja miten ne ovat vaikuttaneet asiakkaan tilanteeseen. Oletan, että lakimuutoksen ja tilastointitavan yhtenäistymisen avulla päästään paikantamaan paremmin interventioiden vaikutusta sekä todentamaan niitä.

Toinen kiinnostava jatkotutkimusaihe olisi selvittää sijaishuollon käyttömäärän ja kustannusten suhdetta palvelurakennemuutokseen. Tutkielmasta pystytään havaitsemaan, että sijaishuollosta aiheutuvat kulut ovat olleet nousevia koko palvelurakennemuutoksen aikana, vaikka palvelurakennemuutoksella on haettu ensisijaisesti taloudellista tehokkuutta.

8 POHDINTA

Euroopan unionin, OECD:n ja New Public Managementin tuomat muutokset palvelurakenteeseen ovat muuttaneet sijaishuollon tuottamisen rakenteita. Kunnat ja järjestöt ovat aikaisemmin hoitaneet yhteistyössä palveluiden tuottamisen. 2000-luvulla palveluiden yksityistäminen on lisääntynyt ja 2010-luvulla yksityiset palveluntuottajat ovat tulleet pääasiallisiksi toimijoiksi. Sijaishuollosta on näin tullut osa markkinataloutta. Sijaishuollon kustannukset ja käyttöaste ovat nousseet viimeisten vuosikymmenten ajan. Samalla aikajaksolla voidaan havaita yhteiskunnassa olleen lisääntyvää eriarvoisuuden kasvua sekä sosiaalipolitiikan toimintaympäristön muuttumista (Rasinkangas 2013, 15). Sijaishuoltoon kohdistuva vaikuttavuuden vaatimus johtuu osittain edellä mainituista asioista.

Yhtenä kysymyksenä herää se, että saadaanko muuttuneessa yhteiskunnassa tietoa vanhoja sosiaali-indikaattoreita käyttämällä vai voisiko asiaa tutkia muilla indikaattoreilla? Tarvitsevatko uudet sosiaaliset riskit myös uudet sosiaaliset indikaattorit? Tutkielmani kertoo indikaattoreiden olevan hyvinvointitutkimuksen sosiaali-indikaattoreita joilla on tutkittu hyvinvointitutkimuksessa hyvinvointia läpi sen historian. Sijaishuollon vaikuttavuutta on näin ollen lähdetty tutkimaan perinteisillä indikaattoreilla. Tämä osaltaan tukee sitä, että vaikka vaikuttavuutta ei ole paikannettu ja sitä yritetään löytää sosiaalitieteessä, niin sen ratkaisu yritykset paikantuvat hyvinvointitutkimuksen perinteisiin ja sen historian. Johtopäätöksenä näin ollen on, että sijaishuollon vaikuttavuus ja kiinnostunut siihen on osa hyvinvointitutkimuksen evoluutiota. Indikaattorit ovat näin ollen sosiaalitieteessä sosiaali-indikaattoreita joiden perinne tulee hyvinvointitutkimuksen historiasta.

Yksilötasolla tarkasteltuna lastensuojelulla on velvoite tarjota ennakolta tiedettäviä muutoksia ja apua lapsen arkeen. Tätä tulee lastensuojelulaki sekä uudistunut sosiaalihuoltolaki. Laadukas ja tuloksellinen lastensuojelu sijaishuollossa on myös positiivisesti vaikuttavaa ja se pitää pystyä paikantamaan, koska ilman sitä sosiaalityö ja sijaishuollon eivät pysty perustelemaan muuttuneessa palvelujärjestelmässä työnsä olemassaoloaan. Toisaalta onko kiinnostus sijaishuollon vaikuttavuuteen kytköksissä muuttuneeseen yhteiskuntaan ja voidaanko

sijaishuollon vielä nähdä olevan myös arvovalinta jossa yhteiskunta moraalaisella perusteella tarjoaa apua heikoimmassa oleville.

Ihmisten kiinnittyminen yhteiskunnan sosiaaliseen rakenteeseen sekä hyvinvoinnin tasot ovat olleet laajasti yhteiskuntatieteiden tutkimuksen kohteena. Hyvinvointitutkimuksissa ihmisten hyvinvointia voidaan mitata ja luokitella erilaisilla mittareilla. Luokitukset ja mitaukset eroavat myös eri tieteiden välisissä tutkimuksissa.

Yksi tapa mitata ja luokitella ihmiset ryhmiksi on sosioekonomisen aseman mukaan. Sosioekonominen asema määritellään pääluokilla, jotka jakavat väestön ryhmiin sosiaalisten ja taloudellisten ominaisuuksien mukaan. Kansainvälisesti ja kansallisesti ei ole määriteltynä yhtä tapaa määrittää sosioekonominen asema, vaan pääluokat saattavat hieman vaihdella, vaikka pääosin ovatkin yhtenäiseviä. Sosioekonomista asemaa kuvaavia luokituksia voidaan käyttää hyvinvointitutkimuksessa, kun halutaan analysoida ja luokitella yhteiskuntaryhmien hyvinvointia ja niiden välisiä eroja. Tätä luokittelua ja sen tarpeellisuutta hyvinvointitutkimuksessa tukee myös se, että sijaishuollon asiakkaat ovat sosioekonomisesti heikoimmassa asemassa kuin valtaväestö.

Tutkielmassa sijaishuollon vaikuttavuutta koskevia tutkimuksia on vaikeata vertailla keskenään, koska otannat ja tutkimusten lähtökohdat ovat erilaisia. Vertailuja eri tutkimusten välillä hankaloittaa teoreettiset lähtökohdat, tarkasteltavat ikäryhmät, arviointimenetelmät ja vertailuryhmät, jotka ovat erilaisia eri tutkimuksissa. Tutkimuksissa on myös eroja vaikuttavuuden määritelmässä. Ongelmallista on, ettemme tiedä sijaishuollon vaikuttavuudesta tai vaikutuksista tutkimusten kautta juuri mitään.

Historiallisesti voidaan nähdä selvä tutkimuksellinen kehitys sijaishuollon vaikuttavuuteen liittyvissä tutkimuksissa, joka on lähtenyt liikkeelle paikallisista tutkimuksista, joissa otokset ovat olleet suppeita. Kehitys on edennyt kohti määrällistä rekisteritutkimusta. Toisaalta vielä 2012 on julkaistu sijaishuollon vaikuttavuutta mittaava tutkimus, jossa otantana oli yksi osasto ja otannat valikoituja. Sijaishuollosta on aloitettu vaikuttavuustutkimukset 1990-luvulla, mutta ne ovat olleet yksittäisiä tutkimuksia, joista on voinut tehdä vain suuntaa-antavia johtopäätöksiä (Bardy 2001; Jahnukainen 2012). 2000-luvulla ja varsinkin 2000- ja 2010-

lukujen vaihteessa kiinnostus sijaishuollon vaikuttavuuteen kasvoi. Voidaan olettaa, että vaikuttavuuden tutkiminen ei ole edennyt aikaisemmin Suomessa, koska meillä ei ole sosiaalipolitiikassa perinteitä sijaishuollon vaikuttavuustutkimuksessa samalla tavalla kuin lääketieteessä.

Tutkimukseni tuo esiin, että Suomessa lastensuojelua ja sijaishuollon vaikuttavuutta on tutkittu suhteellisen vähän ja erilaisilla mittareilla. Lastensuojelun tutkimuksissa on aukkoja ja se on pirstaloitunutta. Lastensuojelun sijaishuollon tutkimuksista puuttuu perustieto sijaishuollon mittareista ja vaikuttavuudesta. Sijaishuollon vaikuttavuus on niin määrällisissä kuin laadullisissakin tutkimuksissa jäänyt nykyisillä tutkimusmenetelmillä todentamatta.

Tutkielmastani käy ilmi, että vaikuttavuustutkimuksen yksi ongelma on, että valitut indikaattorit ja tutkimusmenetelmät kertovat nykyisellä saatavalla tutkimustiedolla vaikuttavuutta enemmän vaikutuksista. Vaikuttavuuteen ja lastensuojeluun liittyy myös todennäköisyys, että syrjäytyminen on alkanut jo varhaislapsuudessa.

Johtopäätöksissä ja pitkittäisseurannan tarkastelussa tulee huomioida, että lapsuuden ongelmallisten olosuhteiden seuraukset saattavat tulla esiin myöhemminkin kuin lapsuudessa tai nuoruudessa, esimerkiksi työelämään siirryttäessä, oman perheen perustamisen yhteydessä tai vanhemmaksi tullessa. On kompleksista erottaa sijoituskokemusten vaikutus sijoitukseen johtavista taustatekijöistä. Verrokkiryhmiä ei voi eettisesti olla olemassa vaikuttavuustutkimuksissa. Sijaishuollon vaikuttavuudesta tehty tutkimuskirjallisuus on vähäistä suhteessa ilmiön yhteiskunnalliseen merkitykseen. Sijaishuollon vaikuttavuudesta ei pystytä saamaan tällä hetkellä objektiivista tietoa, koska meillä ei ole instrumentteja, jolla pystyisimme luotettavasti arvioimaan sijaishuollon toimien vaikutuksia ennusteeseen yksilö- tai ryhmätasolla.

Lastensuojelun sijaishuoltoon päätyvät lapset ja perheet ovat muuhun väestöön verrattuna valikoitunut ryhmä, jolla on keskimäärin selvästi enemmän sosioekonomisia ja psyykkisiä riskitekijöitä. Mikä on sijaishuollon vaikuttavuus ennusteeseen, jää suhteellisen epäselväksi, mutta selvää on, ettei sijaishuolto pysty ainakaan kokonaan kompensoimaan lähtötilanteen riskitekijöitä, koska ryhmätasolla asiakkaiden selviäminen yhteiskunnassa jää sijaishuollon päätyttyä valtaväestöä heikommaksi.

Kirjallisuus

- Ahlgren-Leinvuo, Hanna (2013) Kuusikko-työryhmän julkaisusarja 2013 http://www.kuusikkokunnat.fi/SIRA_Files/downloads/Lastensuojelu/Lastensuojelu_raportti_20092013.pdf. Haettu 12.11.2013.
- Bardy Marjatta (2001) Pikkulapsen sijoitus kodin ulkopuolelle – syrjäytymisen ja liittymisen risteyskohta. Kirjassa Eriarvoinen lapsuus toim. Irmeli Järventie & Hannele Sauli. Porvoo: WSOY. 47–82.
- Bardy, Marjatta (2013) Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Dahler-Larsen, Peter (2005) Vaikuttavuuden arviointi. Helsinki: Stakes.
- Ellonen, Noora & Pösö, Tarja (2010) Lasten väkivaltakokemukset lastensuojelulaitoksissa ja sijaisperheissä; Yhteiskuntapolitiikka-YP 75 (2010): 1.
- Eräsaari, Leena (2006) New public management on julkisen sektorin vääryyksien isä Teoksessa Vääryyskirja. Toim. Tuula Helne ja Markku Laatu. Helsinki: Kelan tutkimusosasto. 87–102.
- Findikaattori. Verkossa: <http://www.findikaattori.fi/fi>. Viitattu 1.3.2014.
- Forssén, Katja (1991) Asiakasperheet lastensuojelun sosiaalityössä tutkimus Porin kaupungin lastensuojelun asiakasperheistä: Turun yliopisto.
- Harrikari, Timo (2012) Lapsuuden ongelmallistuminen, lasten suojelullistaminen ja lastensuojelullistuminen. Teoksessa Lasten erityishuolto ja -opetus Suomessa. Toim. Markku Jahnukainen. 57–92.
- Heino, Tarja & Johnson, Marianne (2010) Huostassa olleet lapset nuorina aikuisina. Kirjassa Ulla Hämäläinen ja Olli Kangas (toim.) Perhepiirissä. Helsinki: Kelan tutkimusosasto.
- Heino, Tarja (2007) Keitä ovat uudet lastensuojelun asiakkaat? Tutkimus lapsista ja perheistä tilastolukujen takana; Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus.
- Heino, Tarja (2013) Lastensuojelun tilastot, asiakkaat ja palvelut. Teoksessa Lastensuojelun ytimessä. Toim. Marjatta Bardy & Tarja Heino. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 84–101.
- Hiitola, Johanna (2008) Selvitys vuonna 2006 huostaanotetuista ja sijaishuoltoon sijoitetuista lapsista: Lastensuojelun sijaishuollon kehittäminen Tampereella, Tampereen seutukunnassa ja Etelä-Pirkanmaalla –hanke. Helsinki : Stakes.
- Jahnukainen, Markku & Hyytiäinen, Minna (2009) Jalanjälkiä seuraamassa: jälkiseuranta-tutkimus SOS-lapsikylissä kasvaneiden elämänvaiheista. Helsinki: SOS-lapsikylä.

Jahnukainen, Markku & Kekoni, Taru & Pösö, Tarja (2004) Nuoruus ja koulukoti. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto.

Jahnukainen, Markku & Pösö, Tarja & Kivirauma, Joel & Heinonen, Hanna (2012) Teoksessa Lasten erityishuolto ja -opetus Suomessa. Toim. Markku Jahnukainen. Tampere: Vastapaino. 15–56.

Jahnukainen, Markku (2004) Koulukodissa ja koulukodin jälkeen: vuosina 1996 ja 2000 valtion koulukodeista kotiutettujen nuorten koulukotikokemukset ja jälkiseuranta vuoteen 2002. Helsinki: Stakes.

Kalland, Mirjam & Pensola, Tiina H & Meriläinen, Jouni & Sinkkonen, Jari (2001) Mortality in children registered in the Finnish child welfare registry: population based study. *BMJ* 323:7306:207–208.

Karjalainen Vappu (2011) Aktiivisen sosiaalipolitiikan ristiriitainen tehtävä. Teoksessa Sosiaalipolitiikka: hukassa vai uuden jäljillä? Toim. Elina Palola & Vappu Karjalainen. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 227–248.

Kemppainen, Tarja & Ojaniemi, Pekka (2012) Tieto ja vaikuttavuuden arviointi käytännön sosiaalityössä; Teoksessa sosiaalityön vaikuttavuus toim. Anneli Pohjola & Tarja Kemppainen & Sanna Väyrynen. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus. 43–64.

Kestilä, Laura & Paananen, Reija & Väisänen, Antti & Muuri, Anu. & Merikukka, Marko & Heino, Tarja & Gissler, Mika (2012) Kodin ulkopuolelle sijoittamisen riskitekijät – Rekisteripohjainen seurantatutkimus Suomessa vuonna 1987 syntyneistä. *Yhteiskuntapolitiikka* 77 (2012):1,34–52.

Kestilä, Laura & Väisänen, Antti & Paananen, Reija & Heino, Tarja & Gissler, Mika (2012) Kodin ulkopuolelle sijoitetut nuorina aikuisina - Rekisteripohjainen seurantatutkimus Suomessa vuonna 1987 syntyneistä. *Yhteiskuntapolitiikka* 77 (2012):6,599–620.

Korteniemi, Pertti & Kotiranta, Tuija & Kivipelto, Minna (2012) Kokemuksia sosiaalityön vaikuttavuuden arvioinnin toteuttamisesta. Kriittisiä kohtia ja kehittämistarpeita. Teoksessa: Pohjola, Anneli & Kemppainen, Tarja & Väyrynen, Sanna (toim.) Sosiaalityön vaikuttavuus. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus. 89–115.

Kuntaliitto (2013) Tätä tutkimme ja kehitämme vuonna 2013. Verkossa: <http://www.kuntaliitto.fi/asiantuntijapalvelut/tuke/hankkeet/Documents/T%C3%A4t%C3%A4%20tutkimme%20ja%20kehit%C3%A4mme%202013.pdf>. Haettu 6.3.2014.

Kuoppala, Tuula & Säkkinen Salla (2013) Lastensuojelu 2012. Tilastoraportti 30/2013. THL.

Lasten hyvinvoinnin kansalliset indikaattorit (2011) Tavoitteena tietoon perustuva lapsipolitiikan johtaminen; Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2011:3.

Lastensuojelulaki 417/2007 (2007). Verkossa: www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417. Haettu 9.3.2017.

Oja, Lea & Virtanen, Petri (1998) Antoiko SOS-lapsikyläkoti uuden mahdollisuuden?: SOS-lapsikylä ry.: Helsingin yliopiston aikuiskoulutuskeskus. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Opetushallitus (2013). Verkossa: <http://vos.uta.fi/rap>. Viitattu 4.3.2014.

Palosuo, Hannele. Terveiden Eriarvoisuus Suomessa: Sosioekonomisten Terveyserojen Muutokset 1980-2005. Helsinki: Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus, Yliopistopainon kirjamyynä, 2007.

Puonti, Annamajja & Saarnio, Tuula & Hujala, Anne (2004) Lastensuojelu tänään. Helsinki: Tammi.

Pääministeri Jyrki Kataisen hallitusohjelma 2011(2011). Verkossa: <http://valtioneuvosto.fi/hallitus/hallitusohjelma/pdf/fi.pdf>. Haettu 1.3.2014

Pääministeri Matti Vanhasen II hallitusohjelma 2007 (2007). Verkossa: <http://valtioneuvosto.fi/tietoarkisto/aiemmathttp://valtioneuvosto.fi/tietoarkisto/aiemmat-hallitukset/vanhanenII/hallitusohjelma/pdf/hallitusohjelma-painoversio-040507.pdfhallitukset/vanhanenII/hallitusohjelma/pdf/hallitusohjelma-painoversio-040507.pdf>. Haettu 1.3.2014.

Pääministeri Juha Sipilän hallitusohjelma 2015(2015) Verkossa: http://valtioneuvosto.fi/documents/10184/1427398/Ratkaisujen+Suomi_FL_YHDISTETTY_netti.pdf/801f523e-5dfb-45a4-8b4b-5b5491d6cc82. Haettu 4.5.2017

Rajavaara, Marketta (2007) Vaikuttavuusyhteiskunta: Sosiaalisten olojen arvostelusta vaikutusten todentamiseen. Helsinki: Kelan tutkimusosasto.

Rasinkangas, Jarkko (2013) Sosiaalinen eriytyminen Turun kaupunkiseudulla: tutkimus asumisen alueellisista muutoksista ja asumispreferensseistä. Turku: Siirtolaisinstituutti.

Raunio, Kyösti (2009) Olennainen sosiaalityössä. Helsinki : Gaudeamus Helsinki University Press.

Raunio, Kyösti (2010) Onko näyttöön perustuvalla käytännöllä tulevaisuutta sosiaalipalveluissa? Janus vol. 18 (4) 2010, 387–395.

Reinikainen, Sarianna (2009) Nuorisokodista maailmalle: kokemuksia nuorisokodissa elämisestä ja aikuisiässä selviytymisestä. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Robson, Colin (2001). Käytännön arvioinnin perusteet. Opas evaluaation tekijöille ja tilaajille. Helsinki: Tammi.

Rousu, Sirkka (2007) Lastensuojelun tuloksellisuuden arviointi organisaatiossa: Näkymätön tuloksellisuus näkyväksi. Helsinki: Suomen kuntaliitto.

Räty, Tapio (2012) Lastensuojelulaki: käytäntö ja soveltaminen. Helsinki: Edita.

Saari, Juho (2016) Yksinäisten Suomi. [Helsinki]: Gaudeamus.

Saari, Juho (2011). Hyvinvointi: Suomalaisen Yhteiskunnan Perusta. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.

Saarikallio-Torp, M., Heino, Tarja., Hiilamo, Heikki., Hytti, H. & Rajavaara, Marketta. (2010). Lapset huostassa, vanhemmat ahdingossa. Kirjassa Hämäläinen, Ulla. & Kangas, Olli. (toim.) Perhepiirissä, 236–265. Helsinki: Kelan tutkimusosasto.

SOTKANet. Verkossa: <http://uusi.sotkanet.fi/portal/page/portal/etusivu>. Viitattu 1.3.2014.

Suomen Akatemia. Verkossa: <http://www.aka.fi/fi/A/Ohjelmat-jahttp://www.aka.fi/fi/A/Ohjelmat-ja-yhteisty/Tutkimusohjelmat/kaynnissa/SKIDI-KIDS1/?id=19952yhteisty/Tutkimusohjelmat/kaynnissa/SKIDI-KIDS1/?id=19952>. Viitattu 1.3.2014.

Tapaninen, Mikki (1998) Muualle pidemmälle elämään : antoiko SOS-lapsikyläkoti uuden mahdollisuuden? Tutkimustietoa SOS-lapsikylistä itsenäistyneistä aikuisista. Espoo : SOS-lapsikylä.

Valkonen, Maarit & Pasanen, Timo (2010) Nuorten kokemuksia Helsingin Diakonissalaitoksen intensiivi-hoidosta, Yhteiskuntapolitiikka 77 (2010):3 302–308.

Valtiovarainministeriö :Talouspolitiikan strategia 2008(2008) Kuntatalouden haasteet. Helsinki: Valtiovarainministeriön julkaisuja; 22/2008.

Kuvioluettelo

Kuvio 2.1. Kodin ulkopuolelle sijoitettujen 0-20 vuotiaiden määrä vuosina 1991–2015.....	7
Kuvio 2.2. Sijaishuollon kustannukset vuosina 2006-2015.....	8
Kuvio 2.3. Kodin ulkopuolelle sijoitetut sijoituksen mukaan vuosina 1991–2015.....	11

Taulukkoluetelo

Taulukko 6.1. Katsauksen aineisto.....	37
--	----